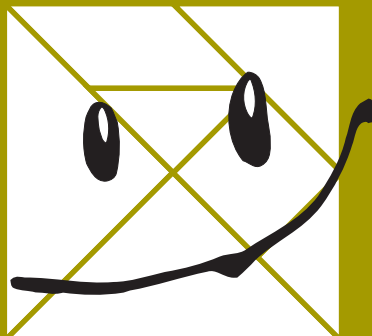

Tangram

Set elements per fer esplai i escoltisme
des de la interculturalitat

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència
Secretaria General de Joventut

FUNDACIÓ
Joventut
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

Tangram

Desembre 2003

Tangram

Set elements per fer esplai i escoltisme
des de la interculturalitat

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència
Secretaria General de Joventut

FUNDACIÓ
JAUME
BOFILL
Bofill

Coordinació i redacció

Carles Armengol

Comissió assessora

Anna Roig, Federació Catalana de l'Esplai

Carme Arnau, Fundació Catalana de l'Esplai

Donina Alfaro, Esplais Catalans

Elisenda Polinyà, Secretaria General de Joventut

Joan Giralt, Secretaria General de Joventut

Laura Blanch, Escoltes Catalans

Lluís Ros, Escola de Formació de Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya

Luis Villanueva, Moviment de Centres d'esplai Cristians

Lluïsa Jiménez, Secretaria General de Joventut

Marga Rey, Federació Catalana de l'Esplai

Marina Caireta, Institut de Formació de la Fundació Pere Tarrés

Mònica Parrilla, Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya

Montse Torres, Centre d'Estudis de l'Esplai

Núria Iglesias, Escola Força

Roser Argemí, Fundació Jaume Bofill

Sílvia Ayala, Escoltes Catalans

Xavier Millán, Secretaria General de Joventut

Equip de producció

Carles Armengol i comissió assessora

Equip d'edició

Elisenda Polinyà, Glòria Adelantado, Joan Giralt, Lluïsa Jiménez, Manuel Martínez,

Pilar París, Teresa Climent i Xavier Millán.

Agraïments

David Pérez, Imma Garsaball, Gemma Rull i Mawa N'Diaye.

Àrea Pedagògica de Sos Racisme i Centre de Documentació Juvenil
de la Secretaria General de Joventut.

Disseny gràfic

Clic Traç, sccl <www.clictrac.coop>

1a edició: desembre 2003

Tiratge: 5.000 exemplars

Impressió: El Tinter

D.L.:

Sumari

	Pròleg	9
	Per què el nom de <i>Tangram</i>?	11
	0. Introducció: esplai i escoltisme des de la interculturalitat	13
	Nous reptes.....	15
	Per què i per a què Tangram?.....	16
	Què fer amb Tangram?.....	18
	No estem sols.....	18
	1. Per a qui fem esplai o escoltisme?	19
	<i>Gent del barri?</i>	21
	<i>No sé pas on para</i>	21
	1.1 Ens hem parat mai a pensar.....	22
	1.2 Algunes pistes.....	24
	Per donar-nos a conèixer.....	24
	Per ser accessibles.....	25
	Per ser acol·lidors amb els que poden tenir més dificultats inicials.....	26
	1.3 Recursos.....	27
	2. Els caps i monitors: som conscients de la diversitat?	29
	<i>Quin trajecte més llarg... i quins companys de viatge!</i>	31
	<i>En Nourdine vindrà a l'esplai!</i>	32
	2.1 Per reflexionar.....	33
	2.2 Algunes pistes.....	34
	Conèixer els nois i noies.....	34
	La diversitat com a enriquiment.....	34
	La diversitat en el projecte educatiu.....	35
	2.3 Recursos.....	37

	3. Com ens entenem a l'agrupament o a l'esplai?	39
	<i>Qui parla català a l'agrupament?</i>	41
	<i>Al carrer sí i a l'esplai no?</i>	41
	3.1 Ho tenim plantejat?	42
	3.2 Algunes pistes	43
	Criteris generals	43
	La valoració del plurilingüisme	44
	L'ús i l'aprenentatge del català	45
	3.3 Recursos	46
	4. Grups sense exclusions?	47
	<i>És qüestió de timidesa?</i>	49
	<i>Activitat per parelles</i>	50
	4.1 Què passa en els nostres grups?	50
	4.2 Algunes pistes	52
	Animar la vida dels grups	52
	Un diàleg autèntic entre els educadors i els nois i noies	54
	Les actituds bàsiques de l'educador intercultural	55
	Els caps i monitors i la resolució de conflictes	56
	La mediació	57
	4.3 Recursos	58
	5. Activitats per a tots o per a cadascú?	61
	<i>Cubà o cubata?</i>	63
	<i>La interculturalitat no són ells, som tots!</i>	63
	5.1 Com ho estem fent?	64
	5.2 Algunes pistes	65
	L'atenció a la diversitat	65
	Com tractar les tradicions i costums	65
	Molt en comú, malgrat les diferències	66
	Les festes com a exemple	67
	Quines festes hem de celebrar?	68
	Transformar festes?	69
	5.3 Recursos	70

6. La dimensió espiritual també compta?	71
<i>La pregunta dels pares</i>	73
<i>La inquietud de l'Asha de cara als campaments?</i>	73
6.1 Com ho assumim?	74
6.2 Algunes pistes	75
L'espiritualitat com a dada antropològica	75
De l'espiritualitat a la religió	75
El plantejament educatiu	76
Vers el diàleg com a camí d'espiritualitat	77
La pràctica religiosa en el lleure	78
6.3 Recursos	78

7. Podem anar més enllà del cau? (les famílies, els joves, les entitats...)	81
<i>Cadascú a la seva</i>	83
<i>Estic molt content de poder fer de cap a Catalunya!</i>	83
Un bon reflex del que passa al barri	84
7.1 Ens relacionem?	85
7.2 Algunes pistes	87
Com atansar-se a una realitat que pot ser força desconeguda	87
La relació amb les famílies	88
Joves d'origen immigrat com a caps o monitors	89
Ser jove	91
Cooperar amb altres entitats	91
7.3 Recursos	93

Nota final: l'esplai i l'escoltisme activitats voluntàries per a tothom	95
--	----

Conceptes	99
------------------	----

Pròleg

En qualsevol tasca educativa se'ns presenten molts dubtes, reptes i qüestionaments sobre allò que estem fent. També acostumem a buscar solucions ràpides o per sortir del pas a les situacions que es van donant en el dia a dia, ja que és molt difícil trobar moments per a la reflexió. En aquestes pàgines us proposem que feu una petita pausa per pensar en alguns aspectes relacionats amb la immigració i la interculturalitat per tal que tingueu més recursos en la vostra pràctica d'educació en el lleure.

Calidoscopi, pla per a la interculturalitat en el lleure, és una iniciativa conjunta de la Secretaria General de Joventut i la Fundació Jaume Bofill. Entre d'altres, ens vam plantejar treballar dos objectius molt importants en relació amb la immigració i l'educació en el temps de lleure. D'una banda, es volia promoure la participació dels infants i joves d'origen immigrant en les activitats, i, de l'altra, impulsar la formació dels educadors en la lògica de la interculturalitat. Fins en aquest moment s'havien proposat materials per a les escoles de formació en el lleure i vam pensar que també fóra interessant que hi hagués un material adreçat als monitors, als caps d'agrupament i a les seves entitats. *Tangram, set elements per fer esplai i escoltisme des de la interculturalitat* aspira a assolir aquest doble objectiu. Per aconseguir-ho, i amb el símbol del joc del tangram, s'ha elaborat aquesta proposta per motivar la reflexió dels monitors, les monitores i els caps i les caps d'agrupament per mitjà de set peces clau que suggereixen diferents *figures* a partir de les quals sigui possible treballar l'acollida dels infants i joves de qualsevol origen en els esplais i els agrupaments.

Dins el marc de Calidoscopi, l'any 2000, es va crear una subcomissió d'immigració amb les Escoles de Formació en el Lleure de Catalunya, per tal de reflexionar i fer actuacions de formació respecte a la interculturalitat en el lleure. *Tangram* és el resultat d'un procés de reflexió, diàleg i consens d'aquest equip de persones, de moviments i d'escoles d'educació en el lleure, als quals volem agrair especialment la seva tasca.

Esperem que aquesta nova publicació us sigui de molta utilitat per treballar la pluralitat des de la perspectiva de l'educació en valors i per a la transformació social.

Per què el nom de Tangram?

El tangram és un joc d'origen xinès dels inicis del segle XIX que de seguida es va popularitzar arreu del món. El podeu tenir a les vostres mans si retalleu, pels llocs adients, la darrera pàgina d'aquesta publicació.

Com veieu, està compost per set peces: cinc triangles de diferents mides, un quadrat i un paral·lelogram.

Set peces, com els set elements o capítols que componen aquesta publicació.

Del tangram, els xinesos en diuen "taula de la saviesa", fent referència a les qualitats que cal tenir per jugar-hi. Semblantment a les que ens caldrà per tal d'incorporar la interculturalitat en la vida del nostre centre o agrupament. En tot cas, *Tangram* pretén donar elements de reflexió i orientacions per acostar-nos-hi.

Qui no ha gaudit d'una tarda plujosa on, en acabat de dinar tota una colla, hem allargat la sobretaula mitjançant el recurs d'un joc? Mirat des de fora, algú podria pensar que va ser una pèrdua de temps. Però pels qui ho van viure, n'és una altra: la consecució d'un clima distès, d'unes actituds franques, espontànies i positives, de sensacions noves..., el descobriment de coses que en altres situacions no s'haurien manifestat. Quan juguem, també acollim, acceptem, convivim i treballem per la transformació de les persones.

Juguem al tangram!
Apliquem *Tangram* a la interculturalitat!

- 1 – Hi ha tres maneres de jugar al tangram. La primera, —aprofitant l'experiència dels qui ens han precedit, és desplegar tots els dibuixos que hi ha al darrere de les cobertes triar-ne un i amb les set peces del tangram resoldre el dibuix sense permetre que les peces s'encavalquin entre elles. Els dos triangles grans ocupen la meitat de l'àrea de qualsevol figura i, per tant, és molt important col·locar-los primer i fer-ho bé, ja que determinen on aniran les altres cinc peces. Després, el triangle mitjà, seguit del quadrat, el romboide i els triangles petits.

Tangram pretén fer-vos reflexionar sobre la diferència i, a la vegada, vol aportar vivències i recursos elaborats per persones que han passat per experiències i situacions semblants. Aproveiteu-los! Cada cas és un món i hi ha molts factors diferencials que poden marcar la vostra situació i la vostra actuació, però, de tota manera, abans d'actuar, serà bo que sapigueu on voleu arribar i que conegueu bé les set peces o elements que hi ha en joc. És bo que estúdieu a fons els set elements i que comenceu a jugar tenint presents les figures que altres ja han construït.

2 - La segona manera de jugar és anar a la recerca d'allò que no existeix, allò que és utòpic i innovador. Amb les set peces del tangram i amb imaginació i creativitat podem aconseguir figures noves que, un cop construïdes, podem dibuixar-ne la silueta a les pàgines en blanc que hi ha al darrere de la publicació.

Quan els caps o els monitors ens trobem a l'entorn de la taula per preparar el curs, ens calen fortes dosis d'imaginació i creativitat per aconseguir un programa engrescador per als nostres nois i noies. A més, en la tasca educativa quotidiana, a l'hora de posar en pràctica allò planejat, si volem canviar actituds i donar joc a tots els integrants del grup, la feina encara és més complexa, i requerirà posar en joc aquesta capacitat d'experimentació i de generació de noves idees.

3 - Hi ha una tercera manera de jugar: l'aplicació matemàtica. Els matemàtics poden calcular les àrees de les figures, els perímetres dels polígons, utilitzar el teorema de Pitàgoras o fins i tot estudiar el número auri.

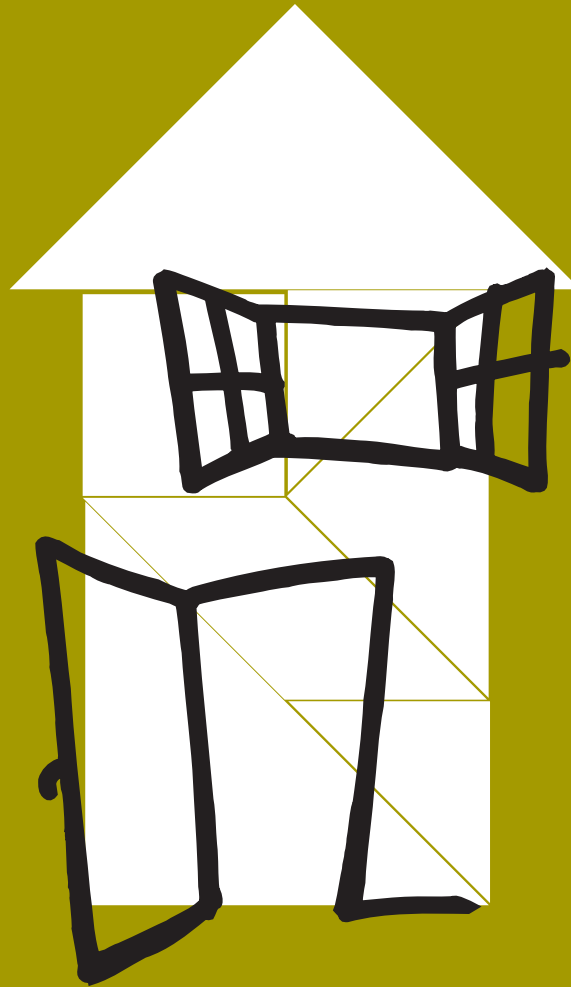
Pel que fa a les relacions entre les matemàtiques i la interculturalitat no hi ha cap fórmula magistral que funcioni. Les matemàtiques les interpretem sovint per allò que és exacte: el "dos i dos són quatre", i les relacions humanes en cap cas es regeixen per fórmules exactes, ni hi ha maneres d'actuar idèntiques: "cada cas és un món". Per tant, us recomanem que no aneu a cercar-les en l'àmbit de la interculturalitat. En canvi, podem aprofitar al màxim les altres dues maneres de jugar que ja hem presentat.

Jugar és la millor manera d'aprendre!

Pel que fa a la interculturalitat, preneu-vos-ho amb calma, però preneu-vos-ho com el que és: un repte apassionant!

o. Introducció: esplai i escoltisme des de la interculturalitat

Nous reptes

L'educació en el lleure a Catalunya té una llarga tradició i un present actiu. Els centres d'esplai, agrupats en diverses federacions i moviments, i els agrupaments escoltes aplegats en les diferents associacions d'escoltisme, són els elements vertebradors d'aquesta realitat. Un dels trets que ha caracteritzat l'escoltisme i l'esplai a Catalunya ha estat la capacitat de donar respostes pedagògiques a les necessitats socials que s'ha trobat plantejades en cada moment històric; l'evolució d'aquests moviments i entitats és també, en bona part, l'evolució de la realitat social i l'evolució de les demandes que, d'una manera més o menys explícita, els fan els nois i noies, les famílies o l'entorn social en el seu conjunt.

Aquesta capacitat de resposta i d'adaptació a la realitat, amb voluntat transformadora, és avui tan o més necessària que sempre: vivim èpoques en què el canvi no és tan sols una realitat, sinó que és l'element més característic del nostre temps; hi ha canvis en tots els aspectes de la vida social i cultural i, com a conseqüència, també en el món educatiu i en la vida associativa.

A Catalunya l'escoltisme i l'esplai estan consolidats i tenen futur, però han de continuar evolucionant i donant resposta als reptes, alguns dels quals, fruit d'aquesta situació de canvi, són nous. Aquests reptes nous cal afrontar-los amb unes actituds que en bona part han estat constants en els moviments: estar propers

i atents a la realitat; posar-se sempre al servei dels nois i noies que s'acosten a nosaltres, o a qui ens acostem nosaltres; restar oberts al canvi i amb capacitat d'adaptació, i treballar compromesos socialment i arrelats al territori.

Un dels aspectes que aporten una certa novetat directa en la realitat dels agrupaments escoltes i dels centres d'esplai és el de la nova immigració: la presència de nois i noies immigrants o els fills de famílies immigrades procedents de fora de l'estat espanyol i les transformacions que aquest fenomen pot produir en el conjunt del país i específicament en determinats barris i poblacions on aquesta presència és més nombrosa. Per a les entitats d'educació en el lleure, acollir aquests nois i noies presents a casa nostra a causa de la immigració no ha de suposar unes dificultats gaire diferents de les que ja es viuen en el dia a dia dels agrupaments o dels esplais, que ja sabem afrontar.

La immigració fa créixer la diversitat dels nois i noies amb els quals treballem, però no més, ni d'una manera més problemàtica, que altres factors de diversitat presents entre les persones que ja coneixem —diversitat en les condicions físiques o psíquiques, disminucions en certes capacitats sensorials, diversitat en l'edat, diversitat de caràcters o personalitats, diversitat de gènere, diversitat de gustos i afeccions, problemes de salut, etcètera—. Des del discurs educatiu repetim sovint que totes les persones

Per què i per a què Tangram?

són iguals en valor i dignitat però que cada persona és única i irrepetible i, per tant, diferent de la resta; cal, per tant, acceptar aquesta diversitat i rebutjar la desigualtat que pot afectar els drets i deures de les persones.

Acceptada i viscuda amb normalitat, aquesta diversitat és, a més, una fantàstica oportunitat d'enriquiment en les relacions humanes i en totes les dimensions de la cultura per a tots els infants i adolescents i en molts aspectes de la vida de la nostra entitat de lleure. Esdevenim persones a través de la vida en societat i del contacte directe i les relacions cara a cara amb els altres; la possibilitat de relacionar-se amb persones que, per uns motius ben diversos, poden tenir vivències, percepcions, formes d'expressió diferents de les pròpies és una font d'experiència que es converteix en una valuosa oportunitat per créixer en un univers més ampli i desenvolupar millor la pròpia personalitat.

Amb tot, la nova realitat de la immigració pot ser un bon motiu per revisar les nostres pràctiques, per veure fins a quin punt coneixem la realitat que ens envolta i seguim les transformacions que viu i si som prou capaços de donar-hi una resposta positiva, que aculli tota la realitat i transformi els nostres ideals com a persones i com a societat.

Aquesta publicació, *Tangram*, us vol ajudar en aquesta tasca. Per això us proposa set aspectes a treballar que, tal com passa amb les set peces del tangram, us permetran construir milers de situacions diverses a l'entorn del que es viu en les entitats o centres de lleure. Seran tan diverses com diverses són les realitats en què es troba inserit cada agrupament o cada centre d'esplai i tan diverses com diversos són cada noi o noia que, amb la seva història, amb les seves il·lusions, amb la seva tradició, amb la seva llengua, amb la seva experiència de vida, amb els seus projectes de futur, arriba a la nostra entitat.

Així, doncs, els objectius d'aquesta publicació són:

- Promoure l'obertura de les entitats d'educació en el lleure a nous públics i animar els monitors i caps a assumir els reptes que això pot plantejar.
- Facilitar elements de reflexió i orientacions per a l'acció per incorporar la interculturalitat

com a eix transversal dels projectes educatius i criteri d'actuació en la pràctica educativa.

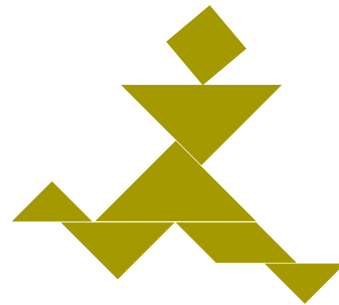
- Sensibilitzar els equips educatius dels agrupaments i centres d'esplai per al tractament pràctic de la diversitat en la vida de cada dia de la seva entitat.

D'acord amb aquests objectius, us hem volgut oferir una publicació que pugui arribar a la majoria dels monitors i caps de Catalunya perquè la puguin llegir i treballar. Es tracta d'aprendre a moure totes les peces —tots els temes plantejats— per obtenir, com en el tangram, milers de figures diferents, com ho seran cadascun dels dies de lleure viscuts pels nois i noies d'aquest país en el marc de l'escoltisme o de l'esplai.

No tractem totes les qüestions possibles perquè l'extensió del llibre sigui digerible, i per tant ens hem limitat a set. També hem procurat que el llenguatge sigui entenedor i aportar prou elements referits directament a la pràctica educativa. Així, per a cadascun dels set temes trobareu:

- Elements que us ajudaran a visualitzar la qüestió tractada mitjançant referències a casos, situacions, experiències o testimonis.

- Preguntes o llistes d'autocomprovació que us interpel·laran, que permetran revisar allò que feu o que us motivaran una reflexió.
- Orientacions, propostes o suggeriments per promoure accions noves o canvis en les maneres d'actuar.
- Recursos, siguin activitats elaborades disponibles en els materials ja existents o bibliografia, webs o altres recursos seleccionats, indicant-ne la utilitat concreta en relació amb el punt que es tracta.

Què podeu fer amb Tangram

A partir de *Tangram*, com amb les set peces del joc xinès, teniu força alternatives de coses a fer, individualment i com a equip d'educadors:

- Analitzar individualment o en petits grups els casos o testimonis que introdueixen cada apartat i després fer-ne una posada en comú o fer un col·loqui entre tots: què penseu de la situació que es planteja? Com actuaria jo? Com valoreu l'actuació dels caps o monitores en el cas analitzat?...
- Contestar els qüestionaris inicials de cada tema individualment i després contrastar entre vosaltres les respostes: són iguals? Per què són diferents?...
- Debatre els plantejaments més teòrics i les pistes d'actuació que s'aporten en cada capítol: hi estem d'acord? És factible fer el que ens proposem? Com ho podem fer en el nostre centre?...
- Aprofundir a partir dels recursos citats en cada capítol: consultar la bibliografia o altres materials, cercar més informació a les diferents pàgines web suggerides, visitar entitats i centres de recursos, organitzar activitats específiques...

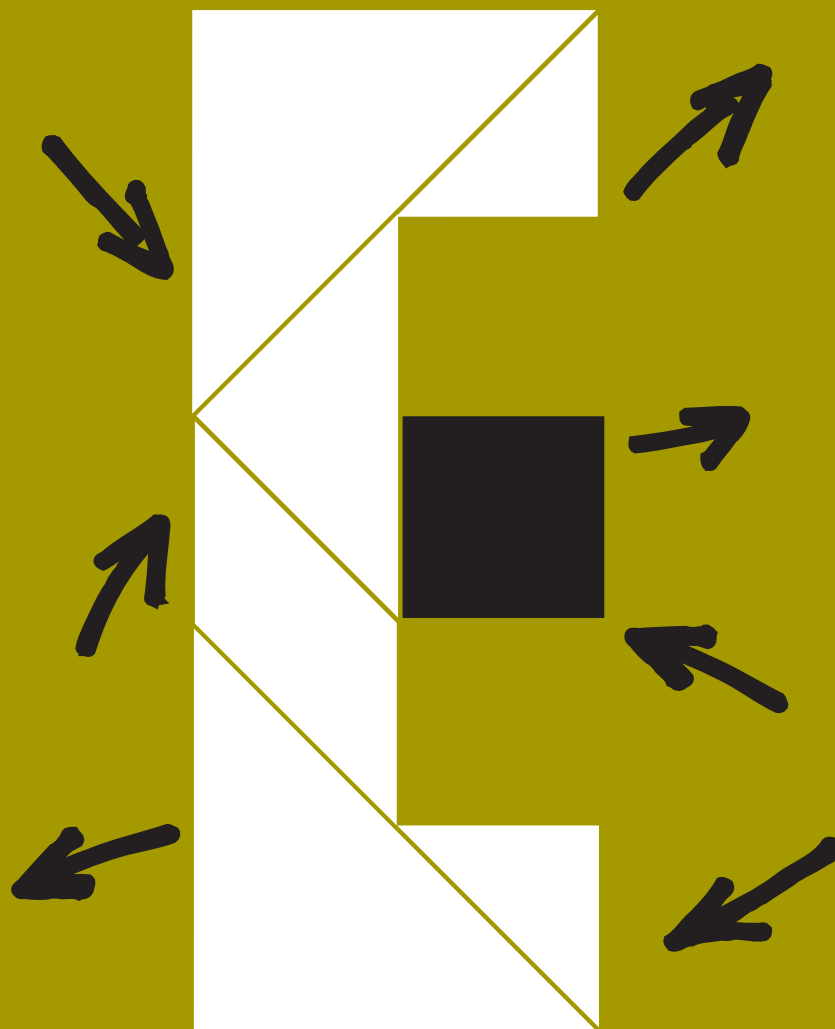
No estem sols

Adonar-nos del que passa, revisar el que fem, proposar-nos noves fites i cercar les eines i els recursos necessaris cal que ho fem personalment cadascun dels caps o dels monitors, però també és una feina d'equip que ha de fer tot l'agrupament o centre.

I no estem sols. Tenim, en primer lloc, els moviments, associacions o federacions respectives, també disposem de les escoles de formació d'educadors en el lleure, podem recórrer a recursos diversos que us anirem mostrant en el text i comptem també amb el compromís de les institucions que han fet possible aquest material i tot el programa Calidoscopi, en el marc del qual s'ha desenvolupat el *Tangram*.

Amb *Tangram* es vol donar continuïtat a una feina que els diversos moviments, associacions, federacions i escoles catalanes d'educació en el lleure han anat desenvolupant en campanyes i en materials que són recursos ben útils, que en part ja coneixeu i que continueu tenint al vostre abast.

1. Per a qui fem esplai o escoltisme?

Gent del barri?

Un agrupament ubicat al barri antic d'una ciutat de la Catalunya central. És un agrupament de llarga tradició, amb molts nens i nenes, cosa que els fa tenir llista d'espera, perquè no poden donar resposta a totes les demandes.

En els últims anys, el barri on són ha anat canviant de població. El nucli antic és ple d'edificis vells, en males condicions i que, a poc a poc, han anat aollint les persones immigrades que arriben a la població.

Els nens, nenes i caps que participen a l'agrupament no són del barri; tots i totes vénen d'altres barris de la ciutat. A l'inici de curs, l'equip de l'agrupament es planteja el fet que no hi hagi persones del barri participant al cau i pensa que potser s'hauria de fer alguna cosa per canviar aquesta situació.

- *Trobeu estrany el que passa en aquest agrupament?*
- *Per què es pot haver donat aquesta situació?*
- *Com continuariu la història si fóssiu l'equip de caps de l'agrupament?*

No sé pas on para

La mare d'en Joan m'ha explicat que el dissabte a la tarda porta el seu fill a l'esplai que han obert al carrer Porticons, molt a prop d'on visc. M'ha comentat que en Joan hi va molt content. Hem parlat amb el nostre fill i s'ha animat a participar-hi.

L'esplai comença el primer dissabte d'octubre a dos quarts de cinc de la tarda. Com que és el primer dia hi anem deu minuts abans per poder conèixer els responsables de l'activitat, omplir el full d'inscripció, informar-nos sobre la manera de funcionar, les excursions, la quota, el pagament...

Busquem el carrer Porticons número 10 i trobem una porta de fusta. Suposem que és el local de l'esplai (no hi ha cap cartell que digui el nom de l'esplai??!!). Esperem davant de la porta i veiem arribar pares i mares, nens i nenes, joves... però no identifiquem els monitors i monitores. Quina llàstima que no hi hagi la meua amiga perquè em sentiria més acompanyada. Ja han passat vint minuts i no sé a qui dirigir-me... Ah! Guaita!, potser el monitor és aquell que porta una carpeta? L'hi pregunto: «Ets un monitor?». Em diu: «Sí, però jo sóc monitor del grup de petits; hauries de parlar amb en Gerard», i jo hi torno: «Sí, però, qui és en Gerard?», i em contesta: «Fa un moment era per aquí» i se'n va...

- Té gaire importància el que diu aquesta mare?
- Què trobeu més significatiu en aquesta situació?
- Us fa pensar en alguna cosa del vostre agrupament o esplai?

1.1. *Ens hem parat mai a pensar...*

Per a qui és la nostra proposta d'esplai i escoltisme?

- Nosaltres som aquí i la gent ja sap el que fem; que s'hi apunti qui vulgui?
- Volem arribar a tots els nens i nenes del nostre voltant?
- Ben mirat, no sabem per a qui ho fem?

Hi ha condicions per venir-hi?

- Unes edats determinades? Qüestions de gènere? Determinades condicions físiques o d'un altre tipus?
- Apuntar-se i acomplir altres requisits formals? Cal pagar una quota? Per què?
- S'han de complir unes normes? Els nois i noies s'han de fer seus determinats principis?

En quin entorn estem?

- En quin tipus de barri o de poble és la nostra entitat de lleure?
- Coneixem els nois i noies del nostre entorn més immediat (poble, barri o ciutat)?
- Què en sabem, d'aquests nois i noies? Coneixem l'escola o escoles on van? I els seus hàbits de lleure (horaris, activitats, llocs on passen el temps lliure...)?
- Coneixem les seves famílies?

Qui ve a l'agrupament o a l'esplai?

- Vénen tota mena de nens i nenes?
- En els darrers anys ha canviat la procedència dels nois i noies? En quin sentit?
- Vénen només nens i nenes d'unes escoles determinades i no pas de totes? Per què?
- Trobaríem trets comuns en els nens i nenes que vénen a l'entitat?
- Són els mateixos trets que caracteritzen els nois i noies del nostre barri o població?
- Ens trobem la mateixa situació que entitats semblants de la nostra mateixa zona?
- Com és que uns ens vénen i altres no? Per què?
- Ja ens sembla bé la situació?
- Ens voldríem obrir a nous sectors de la població infantil o juvenil del barri o poble? A quin o quins?
- Veuríem normal que al centre o agrupament tinguéssim una tipologia de nois i noies similar a la que hi ha en el nostre entorn (al barri, al poble, a la ciutat)?

Per què vénen? Quan? Com?

- Qui els suggereix que vinguin (pares, escola, amics, treballadors socials o altres professionals...)?
- Sabem o intuïm què esperen trobar a la nostra entitat?

- Són constants o vénen un dia sí i l'altre no? Dels que són inconstants, sabem les raons per les quals ho són?
- Vénen grups d'amics ja més o menys formats o principalment fan els amics al centre o a l'agrupament?

Ens coneixen, al barri?

- Sabem si ens coneixen? Se sap el que fem i per què ho fem?
- Sabem quina imatge de l'esplai o de l'agrupament hi ha entre la gent del barri o del poble?
- Els nens i nenes tenen al seu abast conèixer-nos? Com ens poden conèixer? Què fem per donar-nos a conèixer?

1.2. Algunes pistes

Per donar-nos a conèixer

Primer hem de **conèixer nosaltres l'entorn**.

- Tant si vivim al barri o poble com si no, cal anar més enllà de la visió superficial que podem tenir de l'entorn del nostre centre.
- Ens hem d'introduir en l'entorn: passejant, prenent un cafè en un bar concorregut, coneixent els comerços...
- Hem de conèixer els grups i comunitats que conviuen en el mateix entorn, ens cal conèixer a persones significatives dels diversos col·lectius i apropar-nos-hi...
- Si volem treballar amb infants i joves, hem de contactar amb la seva realitat i específicament amb la del seu lleure: saber què fan d'una manera informal en el seu lleure, on es troben...
- També cal conèixer les famílies en què viuen els infants amb els quals volem connectar per saber quines necessitats de cura tenen els infants, la forma de lleure familiar, els seus hàbits i costums...

Cal ser presents al barri.

- S'han de mantenir contactes, hem de relacionar-nos i, si és possible, fer activitats conjuntes amb les diverses entitats que hi pugui haver, especialment amb les que tinguin una incidència sobre els infants i joves: escoles, associacions...
- Cal participar en activitats, jornades i celebracions del barri —festa major, diades culturals, diades mundials (per la pau, dels infants, de la gent gran, de la família...).
- És bo fer activitats obertes a la participació de persones que no són de l'entitat —festes i celebracions, jornades de portes obertes...
- Cal fer activitats a l'aire lliure i en equipaments del barri, sortint del cau per ser més visibles.
- Es poden oferir activitats obertes o dobles torns en períodes de vacances: casals...

S'ha de comunicar una proposta.

- Cal tenir un concepte de lleure i d'educació comprensible, expressat en un llenguatge planer i sense tecnicismes, més centrat en el que fem i en la manera com ho fem que no pas en discursos molt abstractes sobre objectius i pedagogies.

- S'ha d'insistir més en els beneficis del lleure en termes de salut i qualitat de vida, que són conceptes més universals i evidenciables; fer arribar la importància *formativa* de l'educació en el lleure ens pot costar una mica més.
- És bo mantenir complicitats amb qui ens pot ajudar a comunicar les nostres propostes i a arribar als sectors amb els quals volem treballar: mestres, educadors, treballadors socials...
- S'ha d'informar de la nostra presència i activitat a través dels llocs d'afluència de tota la població —escoles, ambulatori, oficines de serveis socials, botigues, locutoris...
- Cal una doble comunicació: vers les famílies i vers els infants o joves.
- S'ha d'utilitzar una llengua comprensible pels destinataris, i potser utilitzar materials de difusió escrits en més d'una llengua⁽¹⁾.
- Dificultats físiques: s'han d'eliminar, fins on sigui possible, les barreres arquitectòniques.
- Dificultats econòmiques:
 - És bo oferir beques o altres formes d'ajut econòmic —haurem d'establir contactes amb serveis socials de l'Ajuntament o altres instàncies que ens puguin ajudar en aquest sentit—.
 - Es poden oferir descomptes en funció del nombre de fills.
 - S'han de pactar unes condicions específiques, requerint sempre una aportació mínima de caràcter econòmic, per simbòlica que sigui —complementàriament es pot acordar algun altre tipus d'aportació o servei a l'entitat—.
- Dificultats burocràtiques: hem de revisar quins papers demanem i quins ens fan falta realment, simplificar al màxim els tràmits i la burocràcia, limitant-nos a allò que és essencial:
 - L'autorització dels pares —sigui quina sigui la seva situació de residència i sense demanar-los que l'acreditin—.
 - La targeta sanitària del nen o nena —tot i que no és imprescindible, perquè a Catalunya l'assistència sanitària és universal i, a més, els esplais i agrupaments

Per ser accessibles

S'han de revisar i **remoure tots els possibles obstacles** a la participació que pugui tenir el vostre centre.

⁽¹⁾ Al tercer apartat de *Tangram*, tractarem més específicament de la qüestió de la llengua.

també hauríem de tenir la cobertura d'una assegurança complementària d'accidents per a tots els nois i noies i per als caps o monitors—.

- Visibilitat: hem d'indicar bé on som i donar-ho a conèixer al barri i als llocs de referència amb rètols al local, indicadors diversos, plànols...

S'han de plantejar **horaris i calendaris d'activitat adients** a la situació dels nens i nenes i a les dinàmiques familiars o col·lectives: en funció dels diversos costums o hàbits de la població, determinats dies o hores poden ser inhàbils per contactar amb els nois i noies o amb els pares i mares; la coincidència amb altres esdeveniments socials —partits de futbol televisats...— també s'ha de tenir en compte.

Per a ser acollidors amb els que poden tenir més dificultats inicials

Cal preveure **una aproximació simpàtica** al centre o agrupament.

- S'ha de tenir un contacte personalitzat amb la família i el nen abans d'inscriure'l: informar i explicar tot el que calgui sobre els plantejaments i el funcionament quotidià de l'entitat, visitar el centre i presentar els caps o monitors, si és possible.

- S'ha d'oferir la possibilitat de participar en la proposta de l'esplai o de l'agrupament i conèixer-la des de dins abans de formalitzar inscripcions i fer pagaments.

S'ha de dissenyar i desenvolupar un **pla d'acollida** per a la incorporació dels nois i noies que poden tenir més dificultats inicials pel fet de ser novins, per desconeixement dels companys, perquè utilitzen una altra llengua de comunicació o per qualsevol altra circumstància.

- Ens hem de plantejar com donar a conèixer allò que fem:
 - Què és l'escoltisme o l'esplai i què es fa al nostre centre o agrupament en concret.
 - Quin és el nostre ideari i projecte educatiu i quin és el nostre estil educatiu i de relació.
 - Com estem organitzats.
 - Com es pot participar.
 - Quines són les normes bàsiques.
 - Etcètera.
- Cal saber com presentar els monitors.
- S'ha d'indicar un cap o monitor en concret com a referència directa per a la família.
- S'ha de saber com presentar-se i com presentar-lo al grup.
- Ens hem de plantejar com seguir el seu desenvolupament en la dinàmica del grup i en la participació en les activitats.

1.3. Recursos

Cal tenir una **cura especial de les dificultats de comunicació** que es poden donar per desconeixement de les llengües comunes.

- Hem de parlar directament adreçant-nos al noi o noia, mostrant-li interès a comunicar-nos amb ell o ella i assegurant-nos que ens escolta.
- És bo tenir preparats recursos en imatges per facilitar les informacions bàsiques.
- Si és possible, s'han d'aprendre algunes expressions en la llengua materna del noi o noia per demostrar interès, confiança, afecte i valoració envers ell o ella.
- S'han de reforçar positivament tots els esforços que facin els nouvinguts per expressar-se, comunicar-se o iniciar-se en una nova llengua per transmetre seguretat personal al nen o nena.

S'ha de formalitzar una actuació de **tutoria o acompanyament** dels nous participants a càrrec dels mateixos nois i noies del grup, d'una manera voluntària o rotatòria, però tractant-ho com un procediment normal o natural i no pas com una discriminació positiva.

Bibliografia

- Abdelouahed, M. [i altres] (2002). *Immigració i lleure: orientacions per a l'acció*. Barcelona: Secretaria General de Joventut (Col·lecció de guies pràctiques. Sinergia; 5)
Aquesta guia neix dels projectes pilot de Calidoscopi, Pla per a la interculturalitat en el lleure i vol ser una eina per donar idees sobre possibles actuacions per incorporar els infants i els joves immigrants a les entitats d'educació en el lleure o a les activitats organitzades puntualment. A la guia es plantegen idees per a l'acció i es recullen alguns dels recursos que es tenen per a dur-les a terme.
- *Juga i aprèn: coneix l'educació en el lleure* (2000). Barcelona: Secretaria General de Joventut: Fundació Jaume Bofill
Material informatiu adreçat especialment a les persones d'origen immigrant per informar les famílies sobre quines activitats es desenvolupen a les entitats de lleure a Catalunya. Està editat en forma de tríptic i de vídeo i n'hi ha versions en català, castellà, àrab, mandinga i anglès.

Webgrafia

- **Moviment de Centres d'Esplai Cristians**
<<http://www.peretarres.org/mcec>>
[28 d'octubre 2003]
Campanyes, interculturalitat i lleure amb diversos recursos —llibres, jocs, exposicions, vídeos, maletes pedagògiques...—, fòrum de debat, fitxes d'experiències dels centres d'esplai.

- **Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya.**
<<http://www.escoltesiguies.org>>
[28 d'octubre de 2003]
Xarxa de Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya, en la qual els usuaris poden participar intercanviar informació —projectes, novetats, notícies, petits anuncis, formacions, recursos...—.
- **Eskoltes Catalans**
<<http://www.eskoltes.org>>
[3 de novembre de 2003]
Es descriuen les característiques com a moviment associatiu. A banda hi ha una explicació sobre l'escoltisme en general, un apartat de recursos —documents, activitats...— i un fòrum de participació i debat.
- **Fundació Catalana de l'Esplai**
<<http://www.esplai.org>>
[3 de novembre de 2003]
Informació sobre les diferents entitats, activitats, programes i publicacions de la Fundació Catalana de l'Esplai i enllaços d'interès.
- **Esplais Catalans**
<<http://www.esplac.org>>
[4 de novembre de 2003]
Informació sobre les entitats del Moviment Laïc i Progressista (MLP) i enllaços d'interès.

Altres recursos

[illegible]

2. Els caps i monitors: som conscients de la diversitat?

Quin trajecte més llarg... i quins companys de viatge!

Us proposem de fer aquesta activitat lúdica tot l'equip de caps o monitors, però contestant primer individualment i després explicant el perquè de la resposta als companys.

Estàs viatjant amb el TransEuropa Express, un tren de llarg recorregut que en una setmana fa el trajecte Madrid-Moscou. Ocupes un compartiment de lliteres que has de compartir amb tres persones més. Amb quin dels següents passatgers preferiries fer el viatge en el mateix compartiment?

1. Un soldat serbi de Bòsnia
2. Un executiu financer suís amb seriosos problemes de sobrepès
3. Un *disc-jockey* italià amb pinta de tenir la butxaca farcida de bitllets
4. Una dona africana que ven artesanía de cuir
5. Un jove artista que és portador de la sida
6. Un home gitano que puja a Hongria
7. Un jove amb idees nacionalistes radicals que va regularment a Rússia
8. Un raper alemany que porta un estil de vida alternatiu
9. Un acordionista cec que puja a Àustria
10. Una dona romanesa acompanyada d'un nadó que viatja sense visat
11. Una feminista alemanya de línia radical
12. Un cap rapat suec que es troba clarament sota els efectes de l'alcohol
13. Un home marroquí en procés de recerca de feina que va a Bèlgica

14. Un *hooligan* irlandès que va a veure un partit de futbol
15. Una prostituta polonesa que puja a Berlín
16. Un granger francès que porta una cistella de formatges amb una olor molt forta
17. Un refugiat kurd que viu a Alemanya i que torna des de Líbia.

Després de fer l'activitat, si us plau, torna a pensar els motius de la teva elecció:

- *Estan justificats els teus motius?*
- *Què és el que saps i què és el que t'imagines de les persones triades o de les rebutjades?*
- *Per què te les has imaginat de la manera que ho has fet? D'on has tret les imatges o idees que t'has fet tu mateix/a?*

Activitat de l'Àrea Pedagògica de Sos Racisme

En Nourdine vindrà a l'esplai!

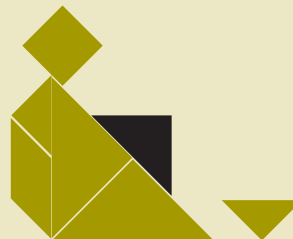
Som en un centre de lleure on hi ha un equip de quatre monitors —dos nois i dues noies— i vint-i-un nens i nenes que tenen de 8 a 11 anys. Abans de començar el curs, uns pares d'origen magribí hi apunten el seu fill Nourdine, que té 9 anys i que ha nascut aquí.

L'equip de monitors no ha tingut mai al grup un nen els pares del qual fossin d'origen estranger, i es plantegen un seguit d'accions per acollir-lo. D'entrada, volen fer esment de l'arribada d'aquest nen a la reunió que es fa anualment a l'inici de curs amb pares i mares. També es plantegen com ha de ser l'acollida d'aquest nen respecte als nens i les nenes que ja anaven al centre durant el curs anterior. D'altra banda, tenen la intenció de centrar les activitats del trimestre en la cultura del Magrib i fer un seguiment especial de la integració d'aquest nen.

Quan l'equip de monitors proposa aquest pla d'actuació a la resta de monitors del centre de lleure, es troba que bastants monitors el qüestionen. D'una banda, argumenten que les accions que es volen dur a terme poden provocar l'estigmatització del nen i de la cultura originària dels seus pares, i de l'altra, expliquen que, en comptes de facilitar-ne la integració, el que farà aquest pla és potenciar una diferenciació inexistent, ja que el nen ha nascut aquí i, a més, entre els altres nens i nenes també hi ha moltes diferències.

- *En aquest cas concret, quin creieu que ha de ser el paper dels monitors?*
- *Creieu que l'actitud dels monitors facilitarà la integració del nen, o bé que la perjudicarà?*
- *Com creieu que poden reaccionar els pares, les mares i la resta de nens i nenes davant la reunió que vol convocar l'equip de monitors?*
- *Com haurien d'actuar els monitors davant els trets culturals del nen i de la seva família?*

Activitat extreta de Sanduk. Guia per a la formació dels educadors i les educadores en interculturalitat i immigració, p. 129.

2.1. Per reflexionar...

Cada nen o cada nena són singulars i diferents dels altres...

- Ens adonem de la diversitat de persones que participen i conviuen al nostre centre o agrupament?
- Quins factors creen diversitat o ens fan adonar més de les diferències personals entre els nois i noies de la nostra entitat (edat, condició física, salut, llengua, nivell escolar, extracció social, nacionalitat, religió...)?
- Aquesta diversitat també es dóna al nostre entorn (barri o poble) o a l'entitat és diferent?
- Parem alguna atenció a aquesta diversitat (en les activitats, en els grups, en la relació...) o fem com si tots fossin iguals?
- Entre els monitors també es dóna aquesta diversitat?

Com valorem la diversitat?

- Costa més trobar coses a fer que agradin a tothom?
- És més divertit així?
- No saps com tractar alguns nens o nenes?
- Com ho viuen els nois i noies? Els costa més relacionar-se entre ells?
- Es fan grupets homogenis i tancats?
- Procurem evitar la diversitat a l'hora d'incorporar nois i noies a l'entitat?

Des dels plantejaments educatius fem alguna cosa amb relació a la diversitat?

- En diu alguna cosa el nostre projecte educatiu?
- Des del punt de vista de l'acció educativa que volem fer, aquesta diversitat ens ajuda o ens ho fa més difícil?
- En quin sentit ens pot ajudar?
- En què ens dificulta la feina?
- Pensem les activitats tenint present aquesta diversitat?
- Tot ho han de fer tots i de la mateixa manera? Hi ha maneres flexibles o diverses d'organitzar-se, de participar en les activitats...?

Tot i que som diferents, tractem tothom igual?

- Les diferències personals són motiu d'algun tipus de marginació o de discriminació d'algú? (En l'activitat, en la relació entre ells, en la relació amb els monitors...)
- Estem segurs de no tenir cap nen o nena oblidat, més *avorrit* o deixat per impossible?
- Als grups hi ha algú a qui es relegui o es margini d'alguna manera?
- Algú es pot sentir rebutjat o marginat?
- Sabem què són els prejudicis, els tòpics, els estigmes, els estereotips i com actuen distorsionant la percepció que tenim de la realitat?
- He dit algun cop «jo no soc racista però...»? He analitzat què més he dit després del però i quin sentit tenien aquestes paraules?

2.2. Algunes pistes

Conèixer els nois i noies

Per educar cal **saber qui tenim davant**, quines són les seves necessitats i les seves possibilitats i com evolucionen per l'edat i la maduració personal. De sempre, els nois i noies han presentat una realitat marcada per la **diversitat personal** per diferents factors que s'han tingut en compte pedagògicament: l'edat, el gènere, el nivell sociocultural i l'extracció social, la presència d'algun tipus de disminució, la presència d'algun altre problema personal, familiar o social...

Una realitat més nova en la diferenciació dels nois i noies és la derivada de la **diversitat cultural**, que pot comportar diferències de tradicions culturals, de llengua materna, de rols i tradicions socials, de religió i de cosmovisió, de maneres de percebre la realitat, de tipus de família i rols familiars... Aquesta *nova* diversitat ens pot sorprendre una mica per manca de prou referents o de coneixement de les seves circumstàncies. Ens podem formar més i informar-nos d'una manera específica respecte als universos socials i culturals dels quals provenen els nois i noies de famílies immigrants.

La informació és important, però sempre serà difícil abastar tots els elements diferencials que ens podem trobar. Per tant, en aquest sentit, també és molt important saber adoptar una **actitud d'obertura**, de respecte i de curiositat vers aquesta realitat, encara que en part ens

puguem continuar sent desconeguda i, fins i tot, sorprenent. Així doncs, cal **evitar els tòpics**, els prejudicis i les imatges estereotipades que puguem tenir respecte a diferents col·lectius humans, sovint influenciades per visions parcials o esbiaixades dels mitjans de comunicació.

Més que la informació teòrica i de tipus genèric, és important **l'aproximació humana a cada noi i noia**, a les seves circumstàncies vitals, al seu entorn familiar, a la seva trajectòria i a l'experiència que ja ha viscut. No hem de donar res per descomptat i hem d'evitar l'aplicació immediata dels esquemes que tenim construïts des del nostre entorn cultural. Tampoc no hem de generalitzar a partir d'algun cas o situació que ja coneguem; normalment, podrem trobar més diferències entre els membres d'un mateix grup que no pas diferències genèriques entre diversos grups humans.

La diversitat com a enriquiment

La descoberta de l'altre en cada noi o noia que s'apropi a la nostra entitat, o amb els quals entrem en relació, pot ser una experiència humana molt enriquidora, i alhora és imprescindible per poder dur a terme una acció educativa. Cal apropar-s'hi amb un esperit obert i curiositat, però d'una manera molt respectuosa: cal **acceptar la realitat de cada noi i noia**, amb un gran respecte a allò que porten de propi, i partir d'aquest reconeixement treballar amb ells.

El valor de **la diversitat** com a element que ens **enriqueix humanament i culturalment** cal trametre'l també als infants i als seus pares; aquesta visió ha de dominar el nostre tractament de la diversitat.

La diversitat en el projecte educatiu

La nostra entitat té uns principis o **plantejaments pedagògics** definits i compartits per les persones que en formem part. Com a agrupament o com a centre en concret també tenim uns plantejaments que orienten d'una manera més directa la nostra tasca educativa. Dins d'aquests plantejaments hi ha la formulació de les finalitats principals de l'acció educativa que es porta a terme, dels grans **objectius** a treballar o dels **valors** en els quals es vol educar.

En funció de la diversitat cultural com a realitat que en alguns aspectes és nova i present en els nostres centres i agrupaments, caldrà revisar aquests projectes educatius i, si cal, formular nous objectius o posar més de relleu els que ens puguin orientar davant la realitat de la diversitat cultural. En aquesta línia, alguns dels **objectius educatius** a considerar poden ser els següents:

- Aprofundir en el valor de **la igualtat en la diversitat**: encara que diferents, tots som subjectes dels mateixos drets i deures, també tenim molt en comú i mereixem una autèntica

igualtat d'oportunitats en tots els àmbits de la nostra vida.

- Promoure la **convivència en la diferència**: les diferències no han de ser motiu de conflicte ni d'entrebanc a la convivència; cal fomentar el respecte actiu a totes les persones des de la seva singularitat personal, cultural o de qualsevol tipus.
- Facilitar el **diàleg cultural i l'enriquiment mutu** de les persones fruit d'aquest diàleg, entenent que la cultura és una realitat dinàmica i per tant sempre en transformació. Cal que la diversitat cultural es pugui expressar en totes les seves dimensions sense reduir-la a un simple folklorisme o a un fet només vinculat a les tradicions.
- Contribuir a fer que cadascú construeixi i assumeixi, d'una manera crítica, la seva **identitat personal**, reconeixent la pluralitat d'identitats en els altres i el sentit canviant d'aquesta mateixa identitat, que un mateix pot anar redefinint i desenvolupant sense que els orígens familiars, els nacionals o altres condicionants suposin una subjecció absoluta a una identitat tancada i inamovible.
- Contribuir a **evitar** que les diferències socioculturals esdevinguin **desigualtats socials** o motius d'exclusió de col·lectius minoritaris dins del centre o agrupament i també, en la

mesura que sigui possible, en l'entorn social en què es mouen els nois i noies.

- Descobrir, reconèixer i **evitar les possibles actituds excloents** o discriminatòries en perjudici de les minories que es poden donar en el nostre entorn social.
- Ajudar els nois i noies a ser actius en la **transformació de les estructures o institucions socials** que són injustes, discriminatòries o segregadores d'uns col·lectius socials determinats.
- Des dels objectius anteriors, s'ha de fer una feina d'**educació antiracista** que es projecti, més enllà del centre o agrupament, sobre l'entorn social i comunitari.

Tots aquests objectius pressuposen una determinada orientació pedagògica o opció educativa, que és la que darrerament s'ha anat configurant com a **educació intercultural**.

Els equips de monitors o caps hem de reflexionar sobre aquests plantejaments, sobre com els entenem i quin significat tenen aquests objectius per a nosaltres, sobre quins són més prioritaris d'acord amb la nostra realitat i sobre com s'han de **traduir aquests objectius a la pràctica educativa** —és a dir, en les nostres funcions i en la nostra actuació com a educadors, en les activitats, en el funcionament i la vida dels grups i en tot allò que pugui tenir una influència sobre els nois i noies—. És important que tot l'equip d'educadors treballi en el mateix sentit, i això

demana un aclariment d'idees, d'objectius i plantejaments fins a arribar a aquest **posicionament comú**.

Per arribar al consens entre els monitors o caps cal treballar-ho, cal **dedicar-hi un cert temps**. Si tota aquesta realitat ens és nova, i en part poc clara, potser necessitem participar en alguna activitat de formació o bé organitzar-ne una directament al centre; podem demanar l'ajut del nostre moviment o associació o bé d'altres entitats que treballen específicament en l'àmbit de la interculturalitat o de l'educació intercultural —en l'apartat de recursos hi ha referències d'aquestes entitats—. També es poden fer sessions de debat i aprofundiment entre nosaltres mateixos, i aquest mateix material que teniu a les mans —el *Tangram*—, d'acord amb els suggeriments fets a la introducció, us pot facilitar la feina.

2.3. Recursos

Bibliografia

- Albaigés, Bernat; Herrera, Diego; Garet, Mercè (2003). *La immigració i el treball intercultural a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya*. Barcelona: Secretaria General de Joventut, (Aportacions; 20).
Aquest estudi permet conèixer la situació actual de l'educació en el lleure a Catalunya pel que fa a l'acolliment de la immigració i el tractament de la interculturalitat.
- *Eduquem per a la transformació social*. (2002). Barcelona: Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya, (Parlem-ne; 4).
Llibre elaborat a partir de les ponències pronunciades al Congrés de Caps (maig de 2002) sobre participació i democràcia, educació per a la pau, espiritualitat, sostenibilitat, interculturalitat i identitat nacional.
- Porta i Ribalta, Jordi (2003). *Reptes de la interculturalitat*. Barcelona: Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya, (Parlem-ne; 5).
Llibre basat en una anàlisi dels reptes de la interculturalitat, enfocats des de l'òptica de l'educació per als infants i joves.
- Rodrigo, M. (1998). *La comunicació intercultural*. Perspectiva i diversitat. Barcelona: Rosa Sensat.
Monogràfic que inclou articles sobre els problemes que planteja la comunicació intercultural, un glossari intercultural, les diferents actituds que expressen els individus davant la diversitat i models de relació entre cultures.

Materials

- *Calendari 2002*. (2001). Barcelona: Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya / Cultures del món / Educación sin fronteras / SOS Racisme.
Calendari que recull diferents recursos per treballar la interculturalitat amb els infants i joves.
- Essomba, Miquel (Coord.) *Sanduk: guia per a la formació dels educadors i les educadores en interculturalitat i immigració*. (2001). Barcelona: Secretaria General de Joventut / Fundació Jaume Bofill.
Aquesta guia inclou un marc teòric i una sèrie de recursos adreçats al professorat de les escoles d'educadors en el lleure i als moviments educatius d'educació en el lleure. Està disponible en format paper, CD-ROM o bé a través d'internet a www.entrecultures.org.

Es recomanen les activitats següents:
M 3.4 Les opcions de l'educació en el lleure des d'una perspectiva intercultural: opcions per la interculturalitat (p. 119-120).
M 3.7 El monitor/a i la diversitat cultural: som referents educatius (p. 127-130).
M 3.8 Integrar en la quotidianitat: fem periodisme (p. 131-134).
M 3.10 La planificació educativa des d'una perspectiva intercultural i antiracista: fem-ho bé (p. 141-146).

- *Per un món de colors... Canvia't les ulleres: document 2.* (2001). Barcelona: Fundació Pere Tarrés. Moviment de Centres d'Esplai Cristians.
Material per a l'equip de monitors/es amb activitats diverses per treballar la interculturalitat respecte l'àmbit sociològic, psicopedagògic i d'organització i gestió.

Webgrafia

- Entrecultures
<www.entrecultures.org>
[28 d'octubre de 2003]
Programa Entrecultures de la Fundació Jaume Bofill. S'hi pot trobar informació sobre recursos, activitats, experiències, bibliografia, ...etcètera, relacionada amb la immigració, el lleure i la interculturalitat.
- Qüestionari per a la valoració del treball intercultural a les entitats d'educació en el lleure
<www.entrecultures.org>
[28 d'octubre de 2003]
Un instrument per a la reflexió al voltant de les estratègies i pràctiques de treball intercultural que desenvolupen les entitats d'educació en el lleure, adreçat als equips de responsables i educadors (Diego Herrera, Bernat Albaigés i Mercè Garet).

Altres recursos

3. Com ens entenem a l'agrupament o a l'esplai?

Qui parla català a l'agrupament?

En una unitat de nens i nenes de 6 a 8 anys tots utilitzen habitualment el castellà com a llengua de comunicació. A poc de l'inici del curs, comença al cau una nena adoptada, d'origen saharauí, que només sap parlar català. La resta de nens i nenes mostren rebuig cap a ella, perquè tothom ha de canviar de llengua.

Els caps estem un xic amoïnats per la integració de la nena. D'altra banda, a l'agrupament volem potenciar el català i els caps sempre ens expresseu en català. Pensem si podem aprofitar aquesta circumstància per treballar sobre la llengua.

Pel festival de Nadal —cançons, representacions...— tot ho fem en català, ja que els nens i nenes el coneixen perfectament i és com tenim preparat el repertori popular.

Passat un temps, al llarg del segon trimestre del curs, ens adonem que els nens i nenes s'acostumen que la llengua d'ús del cau és el català, l'utilitzen normalment entre ells i desapareixen les mostres de rebuig cap a la nena sahrauí. «Quina sort!», pensem; «no teníem gens clar si funcionaria».

- *En aquest cas, que és verídric, creieu que els caps van tenir molta sort? Per què?*
- *Ens preocupen les situacions conflictives d'aquesta mena?*
- *Què hauríem fet nosaltres en el lloc dels caps?*

Al carrer sí i a l'esplai no?

Ara fa dos anys, i arran d'un monogràfic sobre interculturalitat, en una comissió de petits, l'equip de monitors i monitores es va fer ressò d'una realitat: la quantitat de nens i joves d'origen estranger que omplien les places del voltant de l'esplai, que participaven en totes les activitats que organitzàvem al carrer, però que no arribaven a entrar i gaudir del dia a dia de l'entitat.

Vam observar que a aquelles famílies que coneixien l'idioma —castellà, principalment— ens era més fàcil poder informar-les i arribaven a participar, però amb aquelles en què l'idioma era un inconvenient més ens era molt difícil establir ponts de relació. Això ens va motivar a donar resposta a un nombre cada cop més alt de famílies d'origen estranger que vénen a viure al barri i per a les quals l'esplai és un recurs desconegut o molt allunyat de la seva vida quotidiana.

Ens vam proposar impulsar aquesta nova línia de treball amb l'objectiu de donar a conèixer la nostra feina, el seu valor educatiu i la importància de poder tenir un espai on aquestes famílies puguin anar establint relacions més properes amb altres infants, monitors i associacions del barri.

- *L'idioma és l'única dificultat per fer el pas del carrer al centre?*
- *Venir al centre o al cau aporta alguna cosa més als nens i nenes?*
- *Què fariem si fóssim l'equip de monitors del centre per impulsar aquesta nova línia de treball?*

3.1. Ho tenim plantejat?

Quines llengües al nostre centre

- Quina és la llengua que més s'utilitza al nostre agrupament o esplai?
- Quina llengua utilitzem els monitors o caps quan parlem entre nosaltres?
- Quina llengua o quines llengües utilitzen els nens i nenes entre ells?
- Com ens adrecem els caps als nens i nenes (amb quina/es llengua/ües)?
- Com són els rètols que pengem a les parets del cau? Com s'expressen, en imatges o en text? En quin o quins idiomes estan redactats?
- Amb quina llengua ens comuniquem per escrit...
 - amb nois i noies?
 - amb les famílies?
 - amb altres persones i entitats del nostre entorn?

- ja ens sembla bé l'estat de coses pel que fa a l'ús de les llengües?

- Com a entitat, tenim elaborat alguna projecte lingüístic o criteris d'actuació sobre aquest punt? Tot queda a criteri de cadascú?

Els plantejaments lingüístics

- Quina valoració fem de la nostra realitat lingüística a partir de la resposta a les preguntes anteriors?
 - ens entenen bé en conjunt?
 - hi ha dificultats especials per algú o per algun col·lectiu dins del centre o en la relació a les famílies?
 - hi ha hagut mai algun problema o conflicte de caire lingüístic?

3.2. Algunes pistes

Criteris generals

La finalitat de l'ús del llenguatge és la **comunicació entre les persones**, i aquest ha de ser l'objectiu o el criteri bàsic a l'hora de plantejar-nos la qüestió de la llengua. D'altra banda, totes les llengües tenen la mateixa dignitat, es mereixen el mateix respecte i necessiten que es facin servir. Malgrat aquesta afirmació, en un context plurilingüe i havent-hi diferències en l'ús i coneixement de les llengües per part d'un col·lectiu, és normal que s'institucionalitzi una llengua com a **llengua vehicular** bàsica i comuna.

En el nostre cas, **el català**, com a llengua pròpia de Catalunya i llengua vehicular a l'ensenyament, hauria de ser la llengua pròpia de les entitats d'educació en el lleure. El fet que el català esdevingui la llengua pròpia i vehicular del nostre centre o agrupament voldrà dir que aquesta serà la llengua utilitzada d'una manera preferent o en primer lloc en totes les comunicacions orals o escrites de tipus col·lectiu. Això no ha de suposar cap renúncia a l'ús d'altres llengües entre els nois i noies, perquè cal respectar la llibertat de cadascú en l'elecció, que només s'ha de veure limitada per l'efectivitat de la comunicació, circumstància que cadascú ja sabrà valorar per ell mateix.

Així doncs, la línia educativa a seguir amb relació a la llengua a les entitats de lleure a Catalunya hauria de passar per dos camins complementaris:

- **valorar la realitat plurilingüe** present a l'entitat, reconeixent el valor de totes i cadascuna de les llengües,
- **i contribuir a l'aprenentatge del català** com a llengua comuna de comunicació, llengua pròpia del país en què s'està inserit i factor d'integració de les persones nouvingudes.

Evidentment, les situacions pràctiques que es poden anar produint són molt diferents en funció de cada realitat, i també són diverses les possibilitats lingüístiques d'aquells que no tenen el català com a llengua materna.

L'edat és un factor molt important per a l'aprenentatge de les llengües, ja que la facilitat és més gran com més petits són la noia o el noi. També l'edat i el temps que fa que s'han escolaritzat a Catalunya o l'edat a què van arribar i el temps que fa que viuen al país són factors que condicionen les possibilitats d'adquirir les llengües d'ús a casa nostra.

Amb tot, podem considerar que al llarg de l'etapa d'educació infantil i en els primers anys de primària —entre els 3 i els 9 anys, aproximadament— el fet de passar uns anys d'escolaritat a Catalunya permet una total comprensió del **català oral** i la capacitat d'expressar-s'hi i, amb uns quants anys més d'escolaritat, també del català escrit. D'altra banda, la presència social i l'extensió de l'ús de castellà garanteix igualment un ràpid domini

del castellà oral i progressivament del castellà escrit, que també treballaran a l'escola.

La presència d'immigració recent pot fer que les dificultats de comunicació augmentin, especialment en la relació amb la família o amb els pares dels nens i nenes. En aquests casos es pot recórrer a la figura dels **mediadors culturals** o dels **intèrprets** per al desenvolupament de reunions o de determinades activitats. Amb tot, per a la relació quotidiana amb les famílies podem demanar la col·laboració, nosaltres o la família, d'altres familiars, amics, veïns, dirigents d'associacions o col·lectius d'immigrants o altres persones que coneguin les dues llengües i que vulguin facilitar la comunicació d'una manera més espontània i natural.

En qualsevol cas, haurem de tenir cura de no utilitzar sempre els fills per a la nostra comunicació amb els seus pares: no hem de carregar aquesta responsabilitat addicional en els nois i noies i, a més, sovint és una comunicació que pot demanar intimitat precisament respecte als mateixos fills.

La valoració del plurilingüisme

Tots els nens i nenes han de veure valorada la seva llengua materna i l'han de veure reconeguda per la resta de companyes i companys i pels caps; això demana alguna forma de presència a l'entitat de la **diversitat lingüística** de tots els seus membres. Els suggeriments següents van en aquesta línia:

- Es poden fer activitats i jocs perquè els nois i noies donin a conèixer als companys quina és la seva llengua i alguns dels seus trets bàsics —origen geogràfic, proximitat a altres llengües, alfabet...—.
- Tots els membres del grup poden aprendre cançons en les diferents llengües, i també poden cercar cançons molts similars amb adaptacions o variants lingüístiques.
- Hi pot haver rètols o elements d'ambientació del cau o dels diversos espais del centre que recordin la presència de llengües diferents.
- En comunicacions escrites, i especialment en la comunicació amb els pares, pot ser necessari l'ús de diferents llengües.

Un pas molt significatiu seria comptar, en l'equip de monitors o caps, amb joves que entenguin i parlin alguna de les altres llengües presents a l'entitat, que permetran facilitar les

comunicacions i promoure les **activitats plurilingües**. D'aquesta manera també es dona més relleu a persones que parlen una altra llengua i es reforça l'autoestima dels membres del grup lingüístic corresponent, que d'una certa manera veu revalorada la seva llengua com a patrimoni cultural viu.

L'ús i l'aprenentatge del català

L'ús **sistemàtic del català** en la comunicació col·lectiva ja és per si sol un element de reforç del seu aprenentatge. Si hi ha un nombre de nois o noies que presenten unes certes dificultats de comprensió, aquest fet, més que a canviar de llengua, ens obligarà a fer un esforç de comunicació, en diferents sentits:

- parlar a poc a poc, amb frases curtes i estructures senzilles.
- explicar més bé les coses i repetir-les si cal.
- ajudar-nos de gràfics o imatges i/o de gesticulació.

També podem desenvolupar activitats que reforcin l'**aprenentatge del català**:

- Hi ha molts jocs que tenen una base fonamentalment lingüística i oral; tot jugant-hi, sense fer res més, ja estarem reforçant aquest aprenentatge.

- Hi ha moltes altres activitats que poden reforçar-lo: les cançons, els contes, la dramatització, les representacions de diverses menes —com ara titelles—, etcètera.

El contacte amb una nova llengua té una dimensió afectiva. Els parlants d'una determinada llengua —els catalanoparlants, en aquest cas— també han de saber expressar **l'estima per la pròpia llengua** per oferir-la als altres, no tan sols com un fred mitjà de comunicació convencional —la llengua vehicular—, sinó com un patrimoni estimat que es vol compartir. Això suposarà no limitar-se a l'aspecte estrictament instrumental de la llengua, i fer compartir, en la mesura que sigui possible, la història i la literatura d'aquesta llengua.

Entre els joves, els monitors i els pares podem promoure formes de **voluntariat lingüístic** en la línia de les parelles lingüístiques per facilitar l'aprenentatge del català oral als adults o als adolescents i joves que fa poc han arribat a Catalunya i poden tenir més mancances.

3.3. Recursos

Voluntariat lingüístic

- Voluntaris per la llengua. Generalitat de Catalunya:
<<http://cultura.gencat.net/llengcat/voluntaris/>>
[28 d'octubre de 2003]
La Generalitat i més de vuitanta entitats catalanes són les impulsores del programa Voluntaris per la llengua, que vol contribuir a la integració social dels nousvinguts mitjançant l'aprenentatge de la llengua i l'intercanvi cultural establint parelles lingüístiques formades per catalanoparlants i immigrants.

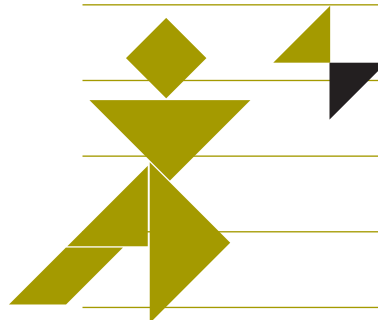
Material didàctic

- Ripoll, Oriol; Balaguer, Clara (2003). *Xarranca: Jocs per a l'aprenentatge del català oral per a nousvinguts*. Barcelona: Secretaria General de Joventut / Fundació Jaume Bofill.
Recull de jocs per aprendre les estructures lingüístiques a través de situacions comunicatives reals i des d'una perspectiva d'educació en valors. També es pot trobar en format pdf a www.entrecultures.org.

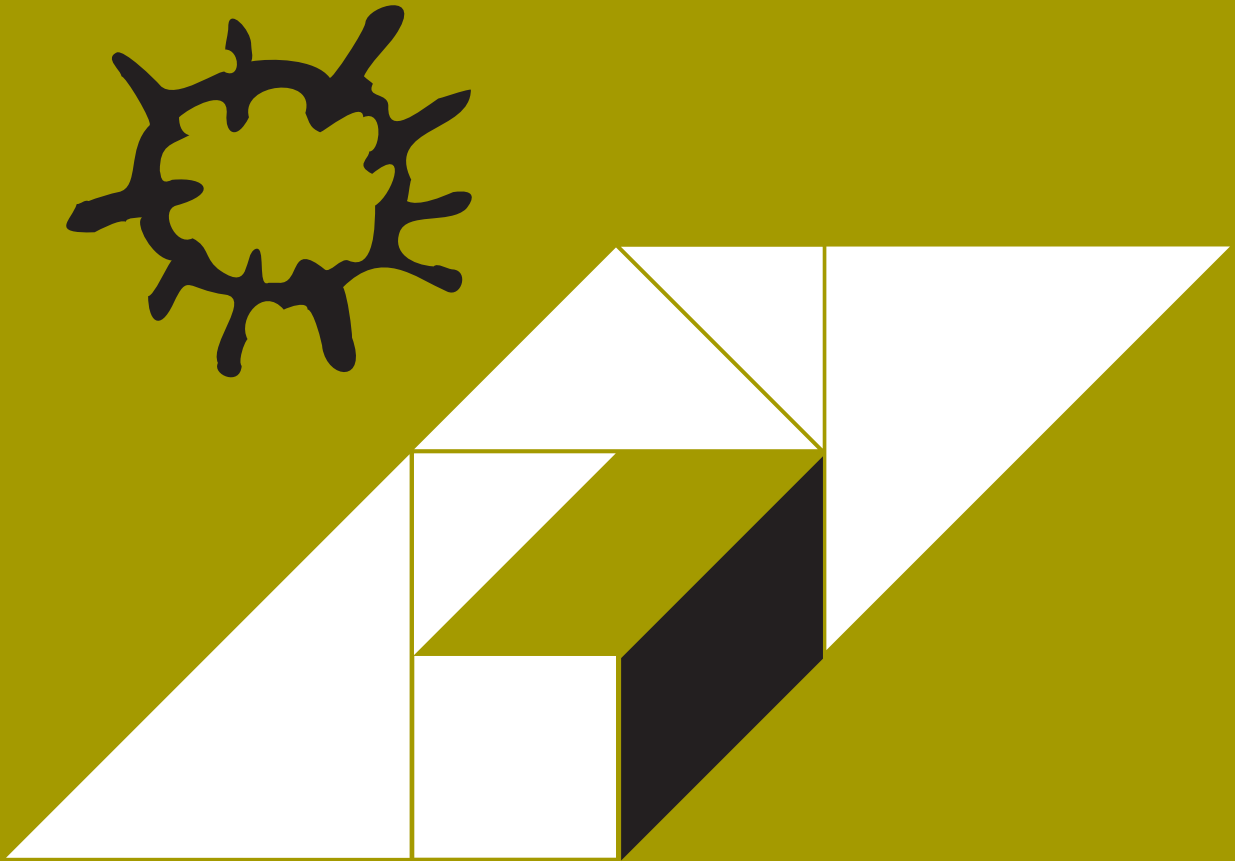
Mediadors culturals i intèrprets

- «Entitats d'immigrants o de suport a la immigració». Dins Abdelouahed, M., i altres (2002). *Immigració i lleure: orientacions per a l'acció*. Barcelona: Secretaria General de Joventut, (Sinergia; 5), p. 28-33.
Vegeu el capítol 1

Altres recursos

4. Grups sense exclusions?

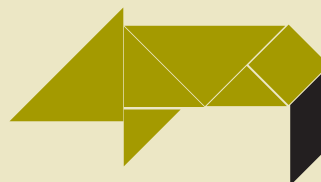
És qüestió de timidesa?

En Mawa és un nen senegalès d'11 anys, no fa gaire que ha arribat a aquesta ciutat de la costa i ha començat a anar a escola. Per facilitar la seva integració en tots els sentits, els mestres han aconsellat a la família que el portin a un esplai. A l'esplai, els monitors i monitores, en saber tot això, volen fer un seguiment molt individualitzat del cas.

El seu monitor de curs està preocupat perquè li sembla que en Mawa és un nen tímid. Dificilment es relaciona amb els altres nens i nenes tot i que aquests tenen voluntat de conèixer-lo i apropar-se a ell i també té moltes dificultats per apropar-se als adults —monitors i monitores, nens i nenes d'altres grups...—.

Un dia a l'esplai conviden un escriptor de contes gambià que els explica i relata les llegendes que ell ha escrit. Al cap d'uns dies, els nens fan dibuixos del que l'escriptor els va explicar. En Mawa és de bon tros qui fa el dibuix més complet, i en veure-ho, molts companys li demanen que els expliqui com són les coses a l'Àfrica, que ells no saben dibuixar perquè no les han vist mai, però en Mawa sí. Fins i tot, animat pel monitor, en Mawa acaba explicant una llegenda semblant a les de l'escriptor de Gàmbia que ell ja coneixia. Mai havien vist en Mawa parlar tant ni un somriure tant gran a la seva cara com el d'aquell dia.

- *Us sorprèn alguna cosa d'aquest cas en general? I del comportament d'en Mawa?*
- *Si fóssiu els monitors d'en Mawa, i fos abans del dia dels contes, què li diríeu o com actuaríeu?*
- *I després? Com continuaria el procés d'en Mawa en el grup?*

Activitat per parelles

En una de les activitats que ha proposat el monitor és necessari fer parelles entre els participants. Els monitors i monitores saben que tenen un grup molt divers i proposen ells les parelles per afavorir l'assoliment dels objectius educatius. El problema ve quan una de les nenes, que té per parella una companya d'ètnia gitana, s'empipa i expressa cridant el seu descontentament argumentant que els gitanos fan mala olor, roben i que no són bones persones. La companya gitana comença a plorar davant de tot el grup.

Els monitors i monitores modifiquen l'activitat dirigint-la cap al debat sobre l'enriquiment de la diferència, el respecte a la igualtat de drets i el trencament dels estereotips.

- *Van fer bé els monitors, decidint ells mateixos les parelles?*
- *Un cop esclata el rebuig per part d'una nena es podia continuar l'activitat? Com?*
- *Com reconduiríeu una situació així? Com s'ha de portar a terme un debat tal com es planteja en la situació descrita?*

4.1. Què passa en els nostres grups?

Podem fer una reflexió general o entrar en l'anàlisi de les diferents realitats grupals que es donen al centre.

La cohesió del grup

- Tots els membres del grup solen fer pinya?
- Hi ha subgrups consolidats? Quins factors dominen en la configuració de subgrups (el gènere, l'edat, l'escola de procedència, el barri o el sector del barri...)?
- Algú queda al marge del grup o dels subgrups més o menys permanents?
- Hi ha rols molt marcats en el grup (lideratges, exclusions, bocs expiatoris...)? A quins perfils de noi o noia corresponen els diferents rols? Provoquen dificultats?

L'obertura dels grups

- Els grups es tanquen o resten oberts a la col·laboració amb altres grups?
- Costa incorporar noves persones als grups?
- Hi ha mecanismes o procediments que facilitin la integració de noves persones als grups?

La relació entre infants i joves i les diferències culturals

- En les afinitats electives prevalen els factors de tipus etnicocultural?
- Dins del grup constatem prejudicis de tipus ètnic o cultural? De quina manera es manifesten?
- Hi ha un esforç d'adaptació dels grups minoritaris respecte a la pauta dels sectors majoritaris dins d'un grup? (Per exemple, els infants i joves d'origen immigrat respecte als d'origen autòcton.)
- Hi ha algun tipus d'esforç del grup per acollir nous membres? També passa amb relació a persones que poden ser percebudes com a "diferents" per part del grup?

Els conflictes

- Dins els grups hi ha conflictes més o menys freqüents?
- De quina mena? Per què es produeixen?
- Hi destaquen els conflictes interètnics explícits o implícits? (insults racistes, coalicions de base ètnica...)
- Quina o quines persones solen estar-hi implicades? Aquestes persones formen grups més o menys homogenis i/o consolidats, siguin formals o informals?
- Els conflictes es resolen? Com es resolen?

El cap o monitor del grup

- Som capaços de relacionar-nos amb tots i totes els nois i noies del grup? Els tenim tots igualment en compte en les diferents situacions (per a les activitats, quan revisem la marxa del grup, quan en parlem amb els altres caps...)?
- Treballem amb el grup per afavorir les actituds inclusives per part de tots? Com ho fem?
- Som capaços d'entendre el punt de vista dels nois i noies amb qui treballem? Ens sabem posar en la seva pell per entendre millor les seves reaccions?
- Com actuem quan hi ha conflictes interpersonals o intergrupals?
- Treballem o fem activitats que ajudin a evitar els estereotips, els estigmes, els tòpics i els prejudicis sobre les diferents realitats socials que vivim?

La reflexió sobre les activitats

- Les activitats que promovem permeten una reflexió posterior? Com ho fem? L'estimulem? Ens funciona?
- La fem nosaltres com a monitors o caps?
- La fem amb els nois i noies?
- Quina mena de conclusions o de valoracions en traïem?

4.2. Algunes pistes

Animar la vida dels grups

La funció del monitor o cap com a **animador o dinamitzador de la vida dels grups** és molt important com a element bàsic per ajudar a regular les relacions dins dels grups i per promoure un funcionament del grup que sigui cohesionat, inclusiu i satisfactori per a tots els seus membres. En aquest sentit, algunes de les tasques que els monitors o caps han d'exercir són les següents:

Ajudar a la constitució del grup

- Facilitar les eines bàsiques per a l'organització del grup —convocatòria, espai de trobada, calendari, normes inicials de funcionament i procediments bàsics...—.
- Promoure la presentació dels participants —especialment quan hi hagi noves incorporacions— i el coneixement mutu entre tots els membres del grup.
- Ajudar a aclarir els objectius i les expectatives que pugui tenir cadascú i cercar l'aproximació entre els diferents punts de vista per arribar a formulacions que puguin ser comunes de tot el grup, buscant la satisfacció de tothom en el marc del grup.
- Promoure la presa de consciència sobre la situació del grup i dels seus membres —en quin moment està, quin grau de consolidació té, com estan les relacions dins del grup...— com a punt de partida per pensar en l'activitat que el grup pot desenvolupar i com consolidar el grup en si.

Facilitar la participació

- Promoure els intercanvis entre tots els membres del grup, ajudar a fer que tothom s'expressi i que el grup escolti i aculli les aportacions de cada noi o noia.
- Sol·licitar i estimular l'aportació de cadascú; reformular les propostes o aportacions quan no siguin clares; reforçar positivament —assenir, reafirmar, encoratjar... tant amb el llenguatge verbal com amb el corporal— les diverses aportacions, especialment les d'aquells a qui costa més participar.
- Facilitar la presa de decisions que faci possible el funcionament del grup.
- Proporcionar eines de treball al grup, si en necessita: proposar dinàmiques, suggerir propostes metodològiques i de funcionament grupal, ordenar debats...

Facilitar la cooperació dins del grup i la seva acció conjunta

- Ajudar el grup a concretar les seves motivacions i a anar posant en comú els diversos interessos, que amb el temps poden evolucionar i canviar.
- Ajudar el grup a descobrir les seves possibilitats reals d'emprendre unes determinades activitats.
- Afavorir que els nois i noies intercanviïn actuacions d'ajut, elaborin projectes comuns i cooperin efectivament per satisfer les necessitats i els interessos de cada membre del grup.

Promoure un clima de grup i un sentiment de pertinença

- Promoure el sentit de grup mitjançant elements simbòlics, petits rituals, fent memòria del que s'ha viscut, destacant els progressos que anem fent com a grup...
- Facilitar la cohesió del grup per la bona integració de tots els membres més enllà de les diferències.
- Valorar i posar en relleu els valors del grup i el benefici de compartir i anar plegats.

- Canalitzar l'agressivitat i la intolerància que es pugui donar en el si del grup, sense negar o tapar el conflicte, però cercant-ne la resolució o gestió.

Junt amb aquestes tasques, és important que caps o monitors puguin anar avaluant la marxa del grup, fins i tot ajudant-lo a **autoavaluar-se** respecte al seu funcionament, a la seva capacitat d'integració, al resultat dels seus projectes i activitats, etcètera. Cal estar alerta dels nois i noies que poden tenir **dificultats d'integració** o participació en el grup: dels que s'inhibeixen de les relacions de grup, dels que tenen dificultats de parlar en públic —tremolen, tartamudegen, es posen vermells...—, dels que no tenen amics o els canvien d'una manera molt freqüent...

Algunes d'aquestes dificultats poden derivar d'una manca d'habilitats de competència social, que cal identificar i que es poden treballar per millorar-les, però també poden venir d'una actitud de submissió de membres de col·lectius minoritaris com a mecanisme per forçar la seva acceptació per part del grup i dels col·lectius majoritaris. Certs **sentiments de diferència** poden evolucionar en complexos d'inferioritat o autoestimes baixes que ens podrien donar una falsa imatge d'integració o de manca de conflictivitat en el grup; els monitors o caps han de saber descobrir aquestes realitats i intervenir en el grup i personalment amb els nois i noies per reconduir-les.

Un diàleg autèntic entre els educadors i els nois i noies

Les relacions personals es basen en la comunicació, i saber comunicar, significativament, suposa l'aprenentatge d'un conjunt ampli d'habilitats i destreses.

Hi ha determinades **actituds que són indispensables per assolir una comunicació** interpersonal constructiva i positiva: són la base per establir una relació interpersonal en la qual cap dels interlocutors no se senti bloquejat — per por de ser jutjat, malinterpretat o no acceptat— i, per tant, de tot diàleg autèntic. Aquestes actituds seran encara més necessàries **per fer efectiu un diàleg** amb els nois i noies que tenen més dificultats per expressar-se i per integrar-se. Podem assenyalar tres actituds bàsiques⁽²⁾.

La primera actitud és **la congruència o l'autenticitat**. Arribar a ser persona és arribar a ser un mateix, però el fet és que cadascú, en la nostra vida, tenim una part guiada pel que pensem que podríem ser, no pel que realment som. Només quan ens desfem de les fantasies o il·lusions que ens fem, de les màscares sota les quals ens amaguem o dels papers socials que

representem podem arribar a ser nosaltres mateixos. Només sent persona, és a dir, només des de l'autenticitat, ens podem comunicar realment amb els altres; el diàleg només té sentit des de l'autenticitat de tots els interlocutors.

La segona actitud és **l'empatia**. L'empatia és la capacitat de penetrar en el món subjectiu dels altres i poder participar d'alguna manera en les seves experiències; és la capacitat per posar-se autènticament en el lloc de l'altre i veure el món tal com aquest altre el veu. Per aconseguir-ho, cal captar no només l'aspecte verbal i no verbal del que l'altre ens diu, sinó tot el que hi ha darrere les paraules i els gestos; cal una aproximació a la situació personal, afectiva i emotiva de l'altre per poder actuar amb una plena empatia.

La tercera actitud és **l'acolliment incondicional de l'altre**. Cal que ens adrecem a l'altre d'una manera sincera i neta de prejudicis; s'ha de renunciar a tot desig d'avaluar o de jutjar l'altre, especialment com a persona. L'acolliment incondicional suposa no condicionar d'entrada el diàleg i no jutjar la persona de l'altre. Només si els nois i noies, especialment els que potser no se senten prou segurs o acceptats pel grup, perceben que són apreciats i acceptats per

⁽²⁾ Diversos autors i experts en comunicació i relacions humanes han aprofundit en les condicions necessàries per a una bona comunicació o per a una bona comunicació o per a un diàleg autèntic entre les persones. Aquí ens referirem a les tres actituds bàsiques que va posar de relleu Carl Rogers, psicoterapeuta de gran incidència en la pedagogia de les relacions humanes.

l'educador podran voler intervenir i expressar-se amb llibertat, plantejant, si és el cas, opinions minoritàries o diferents de les de la majoria del grup o de les dels educadors.

Els monitors i els caps hem de procurar **desenvolupar personalment aquestes actituds** i tenir-les presents en la relació personal amb els nois i noies. Serà bo reflexionar, o fins i tot analitzar-nos mútuament, sobre el grau en què hem mantingut aquestes actituds en una determinada situació de diàleg o de relació interpersonal.

Anar conreant aquestes actituds és la millor manera de fer créixer la nostra capacitat de comunicació humana i, per tant, de diàleg i de relació amb i entre els nois i noies, sigui quina sigui la seva procedència i situació en el grup.

Les actituds bàsiques de l'educador intercultural

En la mateixa línia, però referint-se específicament a les educadores i educadors que aborden situacions de diversitat cultural i amb la voluntat de dotar-les d'un enfocament intercultural, Francesc Carbonell⁽³⁾ destaca com a necessàries les actituds següents:

Sensibilitat enfront de la diversitat cultural: cal interès i valoració per les altres cultures i voluntat de conèixer-les, però també cal una actitud de respecte pel ritme, l'amplitud, la intensitat, les formes, els espais, els temps... en què es dona la comunicació. En primer terme ens cal aprendre els aspectes que condicionen la comunicació tant verbal com no verbal —to de veu, distància òptima, mirada, loquacitat, mímica, gestos...—.

Actitud de l'ignorant: no hem d'aparentar seguretat quan no en tenim ni prepotència pel fet que ser educadors ens situa en una posició determinada respecte als nois i noies. Per arribar a sentir cal escoltar atentament i sense presses, i per arribar a veure cal mirar amb obertura i sense reserves, i també amb temps i paciència. Cal posar-se en la pell de l'altre —actitud empàtica— i des d'aquesta nova posició, comprendre més que analitzar precipitadament a partir d'esquemes teòrics preconcebuts.

Controlar la influència de les expectatives: en la mateixa línia que l'actitud de l'ignorant, cal portar aquesta manera d'apropar-se a la realitat al contacte i la relació amb cada noi o noia individualment. Allò que coneguem del seu origen, de la seva família i d'altres circumstàncies no ens ha de portar a limitar les expectatives

⁽³⁾ Francesc Carbonell és un dels autors catalans amb més aportacions publicades sobre l'educació intercultural. La referència que fem a aquestes actituds està extractada de: Carbonell i París, Francesc. *Immigrants estrangers a l'escola (Desigualtat social i diversitat cultural en l'educació)*. Fundació Serveis de Cultura Popular – Editorial Alta Fulla. Barcelona, 1997.

respecte a les seves possibilitats de desenvolupament personal. Les expectatives de l'educador —fundades o no— tenen una gran influència sobre els educands; per tant, serà important controlar aquesta construcció d'expectatives que ens fem nosaltres mateixos per no negar possibilitats als nois o noies.

Facilitar l'accés al poder: una manera d'entendre el sentit de tot procés educatiu és el guany d'autonomia personal dels subjectes del procés educatiu —els nois i noies, en el nostre cas—. L'educació no situa ningú en una posició de submissió, sinó en un espai de reciprocitat: ens eduquem mútuament, i els caps i les monitores no som instructors ni protectors dels menors. El que cal cercar amb la nostra relació educativa és possibilitar més capacitat de decisió, més possibilitats i exercici d'elecció i més guany d'autonomia personal.

Compromís personal i disponibilitat positiva envers la pròpia transformació cultural: si parlem del valor de la singularitat humana, del sentit canviant dels trets culturals, de la identitat com a element obert en l'evolució de les persones i de l'educació com a procés d'*educar-nos*, cal que els educadors i educadores responguem d'una manera positiva a aquestes possibilitats pel que fa a la nostra realitat personal; no ens podem pas excloure d'aquesta manera d'entendre la persona i la cultura.

Els caps i monitors i la resolució de conflictes

El conflicte és una realitat inherent a tota relació humana i social: la diversitat personal, però sobretot la diversitat d'interessos i la possible oposició i confrontació d'aquests, són factors potencialment conflictius.

Sovint **el conflicte és una oportunitat** de revisar les maneres de captar-se; per tant, pot ser un motiu de creixement personal i del grup. En aquest sentit, en gairebé tots els conflictes hi podem descobrir una realitat positiva, tot i que simultàniament també poden tenir una derivació problemàtica, negativa o, fins i tot, violenta.

Davant el conflicte que esclata —o que resta latent però condicionant el dia a dia— no es pot amagar el cap sota l'ala i negar-lo o no voler veure'l; el que cal, un cop reconegut, és **cercar les estratègies d'intervenció** no només per conduir-lo d'una manera no violenta i evitant al màxim la seva dimensió negativa, sinó cercant-hi una veritable resolució fins allà on sigui possible. Hi pot haver conflictes la resolució dels quals resti fora del nostre abast o dimensions del conflicte que mai no s'acabin de resoldre d'una manera definitiva; és per això que avui, a més de resolució del conflicte, es parla també de la seva gestió o transformació.

La **negociació** entre les parts, l'**arbitratge** més imparcial que pot exercir un tercer no vinculat directament a les parts o l'acció d'un **mediador**

o d'un **conciliador**, entre d'altres, són estratègies que cerquen la transformació o la resolució del possible conflicte. Els monitors o caps podem aprendre i exercir aquestes estratègies i també les podem donar a conèixer perquè siguin els mateixos nois i noies que puguin utilitzar-les directament i esdevinguin agents de resolució de conflictes.

Seguint altres experiències de mediació entre iguals que ja s'estan fent, es pot pensar en la possibilitat d'institucionalitzar **la funció de mediació en conflictes** entre els nois i noies, com un rol o una responsabilitat a assumir per part d'algun d'ells, de la mateixa manera que als grups i als centres hi ha altres rols o encàrrecs.

La mediació

La **mediació és una de les possibilitats de resolució pacífica o alternativa de conflictes** més utilitzada en el marc educatiu. Amb la mediació es tracta d'afavorir un procés pel qual les dues parts en conflicte es posen en diàleg acompanyades per una tercera persona que és el mediador. El mediador no fa d'àrbitre ni de jutge i no aporta les solucions, sinó que ajuda les parts a veure la situació de conflicte d'una manera nova i a proposar vies de solució per elles mateixes. El mediador ha d'ajudar les parts en les tasques a fer en el procés. Aquest procés té les etapes següents:

1. **Emmarcament i aclariment:** identificar el conflicte, delimitar-lo, expressar-lo i entendre'l des de la posició de les dues parts.
2. **Propostes:** identificar possibles alternatives de resolució, fer que cadascuna de les dues parts les valori i prendre una decisió possible i considerada positiva per totes dues.
3. **Acord:** elaborar i formular la decisió presa d'una manera operativa i establir, també de mutu acord, els mecanismes per avaluar-la, preveient l'eventualitat que alguna de les parts no l'acompleixi.
4. **Aplicació:** dur a terme l'acord i avaluar-ne el resultat; també serveix per prevenir repeticions del conflicte o nous conflictes.

El mediador ha de facilitar el procés. Amb aquest objectiu, ha de reunir les parts o fer-les treballar per separat, especialment en les primeres fases. **Un bon acord** ha de ser equilibrat amb relació al conflicte que es tracta, realista quant a les possibilitats d'acompliment, i específic i clar en la manera de formular-lo per evitar problemes d'interpretació. És millor formular-lo per escrit fent servir un llenguatge neutral.

Les habilitats necessàries per a un mediador tornen a insistir en els aspectes que apuntàvem en parlar del diàleg i la relació interpersonal. En la mediació cal posar en joc:

- **L'escolta activa:** disposició mental i corporal, mirada cordial, no jutjar ni valorar, preguntes obertes, reformulació del que diu l'altre...
- **L'empatia:** la capacitat de posar-se en el lloc d'una altra persona, actitud que ja hem comentat abans.
- La **creativitat** per trobar camins alternatius i la **capacitat de raonament** per ajudar a entendre la realitat a les parts.
- El **reconeixement** a l'altre amb una actitud positiva.
- La **paciència** i el **respecte**.

No es tracta tant de qualitats personals com d'actituds i habilitats en les quals ens podem entrenar. Així mateix, són actituds i habilitats en les quals podem formar els nois i noies, en general, perquè millorin les seves relacions, particularment si institucionalitzem el rol de la mediació a càrrec d'ells mateixos.

4.3. Recursos

Resolució de conflictes i la mediació

En aquest apartat teniu un recull de jocs, dinàmiques i estratègies pedagògiques per treballar la resolució de conflictes, l'educació per la pau, la solidaritat i el treball intercultural.

- Burguet, Marta (2000). *Criteris pedagògics per a la gestió de conflictes en societats plurals*. Barcelona: Fundació Pere Tarrés, (Quaderns d'Estudi del Centre Pau i Treva; 3).
- Fernández i Portero, Amàlia (coord.) (1996). *Tambali. Jocs per la solidaritat, la tolerància i la diversitat*. Barcelona: Escola Força, Serveis de Formació (Quaderns de Formació).
- Cascón, Paco; Martín Beristian, Carlos (1986). *La alternativa al juego I*. Madrid: Los Libros de la Catarata, (Edupaz; 1).
- Romero, Carme (2000). *Mediació escolar*. Barcelona: Fundació Pere Tarrés, (Quaderns d'Estudi del Centre Pau i Treva; 2).
- *La alternativa al juego II: juegos y dinámicas de educación para la paz. Seminario de educación para la paz, APDH* (1999). Madrid: Los Libros de la Catarata, (Edupaz; 2) 4a ed.

Webgrafia

- Cascón, Paco. «Educar en y para el conflicto». A Cuadernos de pedagogía, núm. 287.
Versió en línia:
<http://www.pangea.org/pacoc/documentos/_Cuadernos_completo.pdf>
[29 d'octubre de 2003]
Planteja les diferents actituds que hi ha davant el conflicte i les diferents maneres d'intervenir-hi.
- Fundació per la Pau:
<<http://www.fundacioperlapau.org>>
[3 de novembre de 2003]
Hi trobareu accions i propostes d'educació per la pau —exposicions itinerants, activitats i materials didàctics, cursos de formació, conferències, etcètera—.
- Eualter:
<<http://www.eualter.org>>
[30 d'octubre de 2003]
Xarxa interactiva de recursos, bibliografia referenciada i materials audiovisuals sobre l'educació per la pau, el desenvolupament i la interculturalitat.

Materials sobre participació als moviments de lleure

- *Calendari 2004*. (2003). Barcelona: Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya.
Cada mes de l'any del calendari conté diversos recursos per treballar la participació amb els infants i joves.
- *Entre tots i totes*. (2003). Barcelona: Fundació Catalana de l'Esplai.
És una proposta educativa per a la participació que consta d'una fonamentació pedagògica, materials per treballar amb totes les edats, un conte i un CD (*La galàxia dels somnis*).
- *Ets Klau. Campanya per a la participació d'infants i joves en els esplais*. (2002). Barcelona: Fundació Pere Tarrés / Moviment de Centres d'Esplai Cristians.
Activitats i dinàmiques per a infants, joves, monitors/es.
- Godàs, Xavier (2003). *Democràcia participativa a les organitzacions*. Barcelona: Escoltes Catalans / Fundació Escolta Josep Carol (Reflexions en veu alta).
Dóna elements per reflexionar sobre un model més participatiu a les nostres associacions a partir de l'enfortiment dels sistemes de presa de decisió.

Altres recursos

[illegible]

5. Activitats per a tots o per a cadascú?

Cubà o cubata?

A l'hora d'organitzar una de les activitats per al seu grup, uns monitors i monitores proposen fer una festa ambientada en el món cubà. L'ambientació va ser molt encertada i els nens i nenes van poder fer balls cubans...

Al final de l'activitat, quan ja estaven recollint, un nen va preguntar si allà a Cuba es parlava anglès, si la gent era de color negre, on era Cuba i si era aquí a prop, què era un *cubata*...

Quan els monitors i monitores van fer l'avaluació es van adonar que havien tractat l'activitat d'una manera molt superficial: no havien dit res del país, dels seus costums, de la seva gent, de la situació geogràfica, de com viuen ara mateix, etcètera.

Van considerar que si feien més activitats d'aquesta mena explicarien la realitat del país escollit o tractarien la qüestió d'alguna altra manera.

- *Ens sorprenen les preguntes del nen?*
- *Tenim experiència de situacions similars?*
- *Hem participat o hem preparat tallers d'henna, de trenes africanes, de percussió...? Com valorem aquestes activitats?*
- *I les festes o sopars multiculturals? Penseu que assoleixen els objectius que es proposen? Es poden millorar?*

La interculturalitat no són ells, som tots!

En el cas d'activitats extraordinàries o festes, intentem que totes les famílies hi participin d'una manera activa i els demanem ajut per a coses puntuals: fer una xocolatada, pujar a la carrossa de carnaval, cosir alguna disfressa... Amb les famílies d'origen immigrat fem el mateix que amb les altres, tot i que destinem més temps a explicar les activitats, perquè en moltes ocasions no saben per què es fa la festa o activitat. Aquest acostuma a ser un moment d'intercanvi en el qual les famílies expliquen festes o tradicions dels seus països d'origen; intentem que aquestes converses es tinguin d'una forma informal, no en reunions preparades.

Pensem que la participació activa de les famílies és molt important, tant per als adults com per als infants. En moltes ocasions hem introduït coneixements de les famílies a les nostres activitats: tallers de cuina d'arreu del món, sopars interculturals amb els joves, exposicions de països... Tot i això, pensem que els infants es troben més reafirmats quan veuen la seva mare repartint caramels en una rua, o tocant un tabal en una actuació de diables.

- *Com cal potenciar l'intercanvi real —posar en comú tradicions, experiències, afeccions...— des de la diversitat de persones que es poden reunir al voltant de la nostra entitat?*
- *Com donar contingut d'intercanvi a les activitats i no caure en un mer exotisme?*
- *Què faríeu per implicar els pares en les activitats?*

5.1. Com ho estem fent?

Activitats, vida quotidiana i diversitat

- Com es pensen i es decideixen les activitats a fer?
- Qui proposa les activitats a fer? Com hi participen els nois i noies?
- Un cop decidides, les activitats sempre són per fer-les entre tots? S'admet la renúncia a participar-hi per part d'algun noi o noia? Hi ha activitats alternatives que permeten que els nois i noies triïn?
- Els ritmes i horaris sempre són homogenis? És possible organitzar-nos en ritmes més flexibles? (Per exemple, tenir franges horàries per esmorzar, berenar, estar a la piscina...)
- Quins valors trobem en l'homogeneïtat en els ritmes, en els horaris, en les activitats...?
- Quins valors pot tenir oferir més diversitat d'opcions? Quin sentit educatiu pot tenir posar en joc diferents possibilitats d'elecció personal?

Continguts i ambientació de les activitats

- A quins recursos recorrem a l'hora de donar contingut o ambientar les nostres activitats?
- Tenim en compte la diversitat de referents geogràfics, literaris, folklòrics... que poden tenir els nostres nois i noies?
- Què fem per conèixer aquests referents?
- Què fem per innovar les nostres activitats?

Quin és el nostre calendari festiu? Quin seguim al centre o agrupament?

- Quines festes celebrem a l'esplai o a l'agrupament?
- Qui decideix al centre les festes o celebracions que es fan? En funció de què es prenen aquestes decisions?
- Qui participa en la preparació de les festes (els caps o els monitors, els nois i noies, les famílies...)?
- Quin sentit té per a nosaltres cada festa?
- Encara mantenen el sentit? Aquest sentit és viscut per tothom? Tots vivim les festes d'una manera semblant?
- Com les celebrem? Com són viscudes per cadascú (nois i noies i monitors o caps) i com s'hi participa?
- Quines altres festes se celebren en el nostre entorn (barri, població...)? Com les vivim? Quin ressò han de tenir dins de l'entitat?
- Quina participació tenim com a entitat en l'univers festiu del nostre entorn?
- Sabem quines festes celebren les escoles dels nostres nois i noies?
- Sabem quines festes celebren els nois i noies amb la família, o els diferents col·lectius de nois i noies de l'entitat?

5.2. Algunes pistes

L'atenció a la diversitat

Partir de la realitat i d'allò que han viscut els nois i noies amb els quals es treballa és un principi bàsic de la pedagogia activa que l'educació en el lleure ha fet seu. Això implica tenir en compte en cada cas les necessitats específiques, el moment evolutiu i personal, les possibilitats i capacitats i el bagatge d'experiència que cadascú va acumulant i integrant, entre altres aspectes.

Això implica que fem una tasca d'**educació col·lectiva** però alhora **sensible a la singularitat** de cada persona. Aquest principi pedagògic és bàsic, però no deixa de tenir algunes dificultats a l'hora de posar-lo en pràctica. Les situacions de lleure educatiu són situacions en les quals s'articula la vida i la dinàmica del grup o dels grups amb l'activitat que es fa. Es poden plantejar dues formulacions de la relació entre activitat i grup:

1. **El grup pot generar l'activitat.** Aquesta és la dinàmica més freqüent: és a dir, el grup decideix d'una manera majoritària o per consens el projecte que anirà donant sentit i motivant les diverses activitats.
2. També hi pot haver una dinàmica inversa: el fet de triar **una determinada activitat pot crear un grup específic**, constituït pels que faran conjuntament l'activitat elegida.

Les **dues dinàmiques poden o haurien de ser complementàries**: el grup pot anar marcant la pauta general, però tampoc cal crear una mena de dictadura del grup que obligui tothom a fer exactament el mateix tothora. Hi pot haver moments en què aquesta dinàmica es trenqui per donar pas una dinàmica més centrada en l'elecció d'activitats per part dels nois i noies i en un nou agrupament circumstancial que durarà el que duri l'activitat.

En l'acció dels espais setmanals o en l'activitat dins el cau pot ser difícil articular aquestes dinàmiques complementàries, però no hi ha cap obstacle per treballar així en períodes d'activitat més llargs i més intensos: els casals, els campaments, les colònies... En qualsevol cas, caldrà fer un seguiment de **la participació** dels nois i noies en l'activitat per detectar possibles problemes d'apatia, de rebuig de tot el que es fa, de manca d'inclusió grupal o altres problemes o circumstàncies que es poden amagar en l'elecció personal de fer o no fer una determinada activitat.

Com tractar les tradicions i costums

Donar un cert pes als elements electius o opcionals també pressuposa un treball educatiu per millorar la capacitat d'elecció: cal desvetllar un **sentit crític** respecte als propis gustos i afeccions i, alhora, un sentit d'obertura vers

noves experiències i possibilitats. Cal educar per eixamplar els interessos, que sempre poden enriquir i enriquir-se.

Les tradicions i costums de cadascú s'han de tractar de la mateixa manera: **es mereixen un respecte**, i més si són costums arrelats i amb una forta tradició familiar, però també cal un procés educatiu que possibiliti un cert alliberament personal de l'individu respecte a les tradicions que li han estat trameses i una autodeterminació progressiva en aquests terrenys. Les tradicions i els costums de cadascú no s'han de criticar des d'altres costums o universos culturals, però sí que cal que tots plegats ens capacitem per **ser crítics respecte a les pròpies tradicions i costums**; algunes tindran ple sentit i vigència i d'altres potser no tant. També cal tenir present que, per sobre de tradicions, costums i altres referents culturals, per significatius i importants que puguin ser, hi ha el valor de la persona humana i de la seva llibertat responsable, que ha d'estar per sobre de qualsevol altra consideració.

El respecte a la persona i les normes bàsiques d'una convivència pacífica no es poden posar en qüestió per criteris culturals o de tradició. Cal donar la primacia total a una ètica, encara que sigui de mínims, que pugui ser compartida de la manera més universal possible, per sobre de manifestacions culturals que, per tradicionals que puguin ser, atemptin contra aquests principis ètics. El respecte dels drets humans és un bon punt de referència d'una ètica bàsica.

Molt en comú, malgrat les diferències

La **diversitat de referents culturals** —històrics, geogràfics, literaris, artístics, institucionals, gastronòmics, de tradicions, de costums, de folklore...— és un element d'enriquiment de les activitats a l'esplai o a l'agrupament. La presència d'aquesta diversitat no ha d'accentuar necessàriament el sentit de diferència, sinó que es pot treballar per posar en relleu **allò que tenim en comú**, que sempre és molt més que no pas el que ens diferencia.

Moltes manifestacions culturals, diverses en les formes en funció de la procedència, poden compartir un mateix sentit, i fer aquesta descoberta és una bona pràctica d'educació intercultural. No cal dir que en el camp de les manifestacions artístiques —música, dansa, arts plàstiques...— són freqüents les influències mútues entre cultures aparentment diverses i fins i tot molt allunyades geogràficament: l'acció d'alguns creadors que històricament van anar fent aquesta recerca en els diferents camps, així com l'actual **intercanvi i difusió** de les cultures, ja ho han anat posant en relleu i han generat, fins i tot, estils nous marcats per les *fusions* i la integració de tradicions o trajectòries diverses.

Així doncs, la presència de la diversitat cultural a les entitats de lleure no necessàriament ha d'accentuar els aspectes exòtics o els elements folklòrics i estereotipats d'algunes cultures o nacionalitats, que

sovint no tenen cap autenticitat i no ajuden gens a la valoració del bagatge cultural i d'experiència de cadascú i a la integració col·lectiva. Per contra, la recerca de **les autèntiques tradicions culturals diverses** i la seva presència en les activitats de lleure és un factor de reconeixement per a tots els grups culturals i d'enriquiment personal de tothom.

Les festes com a exemple

La festa és una situació extraordinària de caràcter col·lectiu que per les seves característiques ajuda a crear llaços d'unió entre les persones i sentiments de pertinença a una comunitat determinada. La festa i els **elements que la formen** es poden definir de la manera següent:

- És un esdeveniment que **trenca amb la quotidianitat**.
- Té algun **motiu de celebració**.
- Aplega un grup humà determinat, més o menys definit, en el qual **els rols socials habituals es relaxen** i perden importància o canvien.
- **Promou la comunicació** entre les persones i **ajuda a cohesionar** els grups.
- Té elements, fruit de la creativitat col·lectiva, de **gresca i alegria**, de **manifestacions artístiques** diverses, d'**expressió pública de sentiments** i de **diversió**.
- Pot tenir, a més, **funcions de caràcter molt divers**: religioses, econòmiques, socials, recuperadores, psicològiques...

Sovint les festes estan associades a un **calendari** i en part acaben marcant el ritme circular —repetit cada any— del pas del temps al llarg de les nostres vides. Per tot això **les festes són activitats significatives**, i generalment, quan reuneixen tots aquests elements, carregades de sentit.

Parlem de **festa popular** quan la col·lectivitat n'esdevé el principal protagonista i reconeix com a pròpia la festa, i parlem de **festa tradicional** quan es repeteix periòdicament des de fa temps i manté, amb el pas dels anys, alguns elements permanents —això no treu que la festa tradicional no evolucioni a través de la incorporació de nous elements i la transformació dels antics—. La festa que és alhora popular i tradicional sol ser la més identificadora d'un col·lectiu.

A l'esplai o a l'agrupament hi ha fets o **motius propis de celebració**: la vida de l'entitat —fer anys—, les benvingudes i els comiats o el creixement dels nois i noies —els seus aniversaris, els canvis de grup, etcètera—, entre d'altres. La festa al centre o la festa del centre o de l'agrupament és una possibilitat d'accentuar la vivència de col·lectiu per part de tots els participants.

Junt amb aquestes festes pròpies, el fet d'estar inserit en un entorn convida a participar o sumar-se a **altres celebracions** ja sigui participant en

festes del barri o poble —la festa major, el carnestoltes...—, de la nostra entitat o del moviment —festa patronal, aniversaris...—, d'altres entitats amb les quals tinguem relació —festa de la diversitat, Sant Jordi...— o fent-se ressò des de l'agrupament o el centre d'esplai de festes centrals del calendari que se celebren en tots els ambients. Potser l'exemple més arquetípic d'aquest darrer tipus de festes, per l'extensió i intensitat de la celebració, seria el Nadal.

De festes **també se'n poden crear de noves**: el calendari festiu no és permanent i hi ha prou experiències de festes nascudes de bell nou o de transformacions profundes d'altres que s'han consolidat amb un gran arrelament popular i que en relativament pocs anys ja són considerades festes tradicionals —fins a cert punt, la celebració de la diada de Sant Jordi a Catalunya en podria ser un exemple—.

Quines festes hem de celebrar?

La diversitat cultural a la nostra entitat pot comportar la presència de **noves festes**, la introducció de **nous elements festius** en les celebracions que fem, o també el rebuig del sentit de determinades festes existents. De la mateixa manera, si aquesta diversitat cultural també existeix en l'entorn en què vivim, pot operar de la mateixa manera, transformant la realitat festiva al nostre poble o ciutat.

De fet, ni les festes ni el seu calendari mai no han estat una realitat constant i immutable. Els experts en festes i tradicions convenen a dir que **el calendari festiu** tradicional a Catalunya té un substrat preromà al qual s'hi va afegir un calendari romà, cristianitzat posteriorment sobreposant-hi un calendari cristià. A més, ha rebut altres influències, com les de la tradició jueva o d'altres tradicions europees, i darrerament, és clar, les influències que provenen de l'Amèrica del Nord. Per tant, la data d'una festa i les seves raons de tipus històric, religiós o astrològic —originàries o inventades— no ens proporcionen necessàriament l'element central del sentit de la festa.

Les transformacions del calendari i la sobreposició de dates —25 de desembre: naixement de Jesús, solstici d'hivern...— ja indiquen que **el sentit de la festa no és únic** per a tothom, ni arreu, ni al llarg del temps. A l'esplai o a l'agrupament podem celebrar **les festes pròpies** i en podem crear de noves. Aquestes festes, a més, poden anar incorporant elements de celebració —d'ambientació, musicals, plàstics, gastronòmics, rituals...— de diverses tradicions festives.

Respecte a les festes dels **diversos calendaris festius**, pot ser bo fer una revisió del seu sentit actual i del sentit que poden tenir per a totes les persones que convivim en una entitat determinada; les que tinguin més sentit per a la col·lectivitat i les més significatives de les diverses tradicions presents,

5.3. Recursos

i que no siguin ofensives per a ningú, són les que millor podem celebrar. Hi pot haver un ric intercanvi festiu des de les diverses tradicions.

Transformar festes?

La feina reflexiva i crítica sobre el sentit de les festes que cal fer en alguns casos ens pot ajudar a renovar-les o a fer-hi certes transformacions fins a re-crear-les. Vegem-ne un exemple, tot i el risc de simplificació en què podem incórrer.

Totes les nacions tenen **diades nacionals**, i si tenim nois i noies d'origens nacionals diversos i viscuts amb sentit, l'Onze de Setembre, *diada nacional de Catalunya* —nació que ara ens acull a tots—, podria esdevenir una *diada de la nació* —de totes les nacions que portin al cor els nois i noies i els monitors o caps de l'entitat—. Així, podem **celebrar la Diada** dedicant-la a recordar els diferents orígens nacionals, a homenatjar les persones que han treballat pel seu poble o a promoure els llaços de germanor entre les nacions. Podem partir d'una festa catalana però, a través seu, celebrar o recordar plegats altres realitats nacionals que poden conviure en harmonia.

A banda de l'Onze de Setembre, segur que en el repertori festiu de cada centre o agrupament hi ha moltes possibilitats de **transformacions festives integradores**, potser encara més fàcils que la proposada.

- *Ciudadans del món: una proposta educativa per a la interculturalitat*. (2001) Barcelona: Federació Catalana de l'Esplai: Centre d'estudis de l'Esplai

Aquesta proposta educativa consta d'una fonamentació pedagògica, 3 llibres d'activitats per fer amb infants petits, mitjans i joves; un CD, un cançoner i el conte *La Filla de la Lluna*. Són materials per reflexionar i per treballar directament amb els grups d'infants i joves.

- *Per un món de colors... Canvia't les ulleres: document 3 i 5*. (2001). Fundació Pere Tarrés. Moviment de Centres d'esplais cristians

Dinàmiques dirigides a infants i joves per treballar l'educació intercultural durant el curs d'esplai i a les activitats d'estiu.

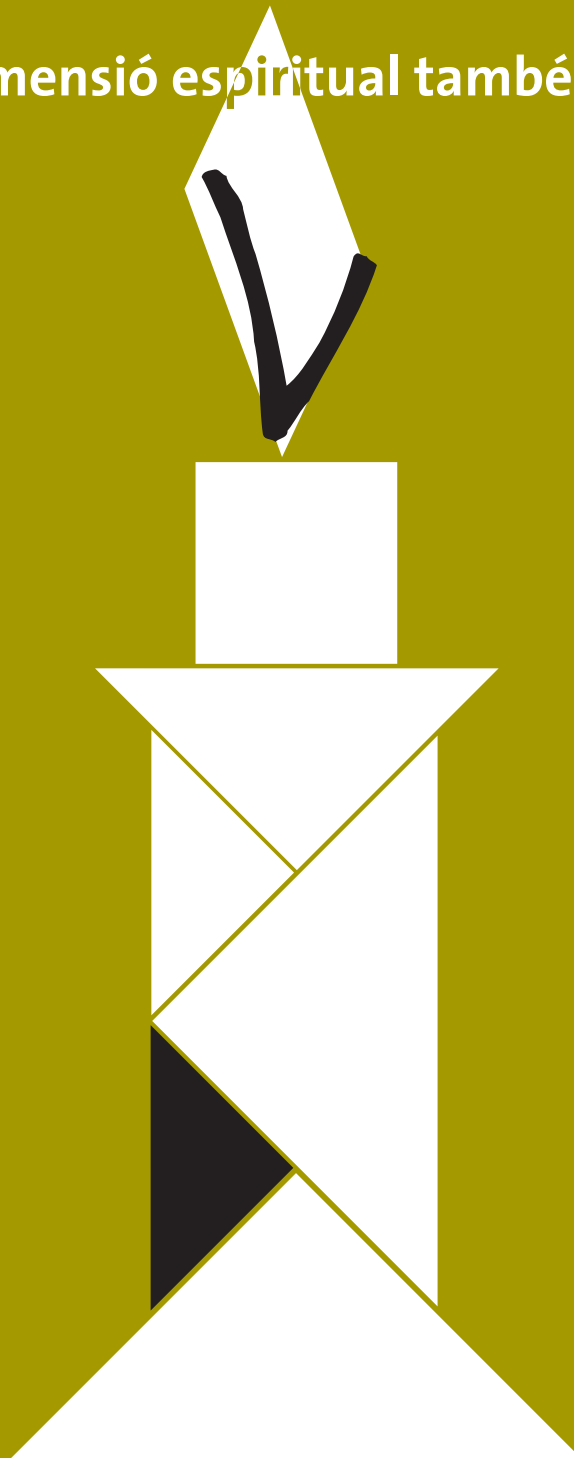
Calendaris festius interculturals i interreligiosos

- "El Nadal a l'escola". *Revista Guix*, núm. 270 (2002). [Núm. Monogràfic]
Recull d'articles sobre reflexions, experiències i propostes entorn la celebració del Nadal.
- *Obrim per festes: les festes populars i tradicionals catalanes a l'esplai*. (2003). Barcelona: Fundació Pere Tarrés. Moviment de Centres d'Esplai Cristians.
Recursos per treballar amb infants, joves i monitors/es les festes populars i tradicionals catalanes.

Altres recursos

[illegible]

6. La dimensió espiritual també compta?

La pregunta dels pares

Els pares de la Gabriela, una nena equatoriana de 6 anys, han pres la decisió de portar-la a un centre d'esplai, ja que molts dels seus companys/es de l'escola hi van.

En arribar a l'esplai, el responsable els fa una bona acollida, els presenta als monitors/es del centre, els explica els valors des dels quals treballen a l'esplai (l'amistat, la cooperació, la solidaritat, la natura...), els explica el funcionament, el tipus d'activitat que fan, els papers d'inscripció que han d'omplir i que han de portar, parlen de les quotes...

La família, molt interessada, i fins i tot sorpresa per la profunditat dels plantejaments pedagògics que els presenten, li pregunta al responsable si s'ocupen d'alguna manera dels aspectes religiosos.

- *La religió té alguna cosa a veure amb el lleure?*
- *Tindríeu resposta per a una pregunta així dels pares d'algun dels nois o noies de la vostra entitat?*

La inquietud de l'Asha de cara als campaments

L'Asha és una noia argelina que ve a l'esplai des de l'inici del curs. Els monitors i les monitores saben que ella és creient i practicant i per tant segueix els preceptes que li marca la seva religió i, tot i que l'entitat té un plantejament educatiu laic, mai hi ha hagut cap impediment per que l'Asha participi en les activitats que es fan a l'esplai.

Abans de l'estiu els monitors comencen a preparar els campaments i animar als nois i noies per participar-hi. L'Asha diu que vol anar de campaments, però li diu a una monitora que hi anirà sempre i quan no se l'obligui a menjar coses que ella no té permeses d'acord amb la seva creença. També li confessa que li fa certa por que els companys se'n riguin d'algun dels seus costums.

La monitora pensa que ha de parlar-ho amb els altres monis, potser amb els pares de l'Asha i amb els altres nois i noies del seu grup i, a més, li ha de donar alguna resposta directament a l'Asha.

- *Si tu fossis la monitora com ho plantejaries (als monitor, al grup, a l'Asha)?*
- *Creus que cal parlar-ho amb els pares de l'Asha?*
- *Si fóssiu l'equip de monitors com tractaríeu aquesta qüestió?*

6.1. Com ho assumim?

La dimensió espiritual ⁽⁴⁾

- Quan parlem d'educació integral, a quines dimensions de la persona ens referim? Quines són les que considerem més importants?
- Reconeixem una dimensió espiritual de la persona? Reconeixem l'espiritualitat com una dimensió de l'experiència humana, en tota persona i amb independència que el seu contingut espiritual sigui religiós, filosòfic, artístic, vital, creatiu, solidari, etcètera?
- Què entenem per espiritualitat?

Religió i societat

- La religió és un afer merament personal i privat o té una dimensió col·lectiva i/o social?
- En quin espai social situem o cal situar la religió o les religions?
- Com entenem la relació entre religió i societat en el marc d'un estat no confessional com és l'Estat espanyol?

La vida espiritual dels nois i noies

- Quin coneixement tenim de l'experiència i de la vivència espiritual dels nois i noies als quals eduquem?

- Respectem les manifestacions espirituals dels nois i noies?
- I les dels monitors?
- Facilem l'acompliment de preceptes o pràctiques religioses quotidianes a aquells que en són practicants? Garantim la pau d'esperit i llibertat d'aquells que no ho són?
- Rebem demandes de les famílies en aquest sentit? Com hi donem resposta?

La resposta educativa

- Eduquem en les dimensions espirituals de la persona?
- Tenim algun plantejament educatiu en relació amb el fet religiós? Quin?
- Com definim el nostre projecte educatiu en relació amb l'espiritualitat?
- Com ens definim, com a entitat i com a moviment, en relació amb les diverses opcions espirituals?
 - aconfessionals o no confessionals
 - confessionals (de quina confessió?)
 - laics
- Com presentem aquesta definició als nois i noies i a les seves famílies? Com és rebuda?
- Com incideix aquesta definició en la nostra pràctica educativa?

⁽⁴⁾ La dimensió espiritual pot encabir, més enllà de les seves expressions, components transcendents (fora de la pròpia experiència) o immanents per tot el que comporta de recerca interior.

6.2. Algunes pistes

L'espiritualitat com a dada antropològica

Expressada de diferents maneres, en el terreny més ampli i més profund de la consciència hi ha una dimensió humana que ens aboca a ser més específicament humans, que ens vincula a una certa forma d'unitat entre els éssers humans, entre els éssers vius i, fins i tot, entre els elements del cosmos. Aquesta dimensió prèvia i independent —en cert sentit— de les creences de cadascú és el que podem anomenar espiritualitat.

«La dimensió espiritual és inherent a la natura humana, o fins i tot fonamenta la condició humana; és la recerca de la persona humana que va més enllà d'ella mateixa i de les seves experiències immediates, cap al transcendent [...]. És l'apreciació d'una significació profunda i de valors als quals arribem mitjançant les nostres experiències al llarg de la vida».⁽⁵⁾

De l'espiritualitat a la religió

Les diverses religions, i fins i tot l'ateisme, són respostes que donen contingut a aquesta dimensió espiritual de la persona.

Les creences i l'experiència religiosa que se'n deriva han tingut i tenen una extensió i una intensitat que són una dada fonamental per entendre la vida humana i la mateixa evolució dels pobles i de les persones.

Com tota experiència humana, l'experiència religiosa, com a expressió de la realitat espiritual de la persona, pot ser ambigua i utilitzada bé per al creixement i alliberament de la persona o bé per a altres finalitats de caràcter negatiu o destructiu, com el sotmetiment de la consciència personal i l'enfrontament entre persones o entre pobles.⁽⁶⁾

Amb tot, una dada d'aquesta importància, reconeguda fins i tot pels posicionaments més laics com a necessària per a la comprensió de la globalitat de l'experiència humana, no pot ser negligida o oblidada pels educadors, sigui quina sigui la seva creença o posicionament particular, tal com també s'esdevé amb les diverses expressions filosòfiques, artístiques o existencials que es poden donar com a resposta a les inquietuds vinculades a la dimensió espiritual.

⁽⁵⁾ Definició de la Conferència Europea d'Escoltisme i Guiatge, celebrada a Ofir (Portugal), del 12 al 18 d'abril de 1986.

⁽⁶⁾ Com diu William Leshner, president del consell del Parlament de les Religions del Món, en *l'origen de la religió hi ha explicacions sobre la vida i propostes de vida, mai de confrontació i mort. Les religions tenen moltes més coses en comú (...). En l'essència de cadascuna no hi figura el conflicte interreligiós (...). Alguns dirigents polítics o també religiosos l'empren com a excusa i se n'aprofiten per generar i justificar conflictes al món*. [Declaracions recollides al diari AVUI, de diumenge 19 d'octubre de 2003].

El plantejament educatiu

Tota entitat educativa, com en altres aspectes, ha de tenir formulada d'alguna manera quina ha de ser la seva **resposta educativa en relació amb la dimensió espiritual**.

Les respostes educatives poden ser molt diverses: hi ha associacions o moviments que opten per una **confessionalitat** activa, situant-se des de la inspiració concreta d'un credo religiós o des del marc d'alguna família religiosa concreta, i hi ha plantejaments educatius basats en la **laïcitat** com a mètode que defensen la llibertat espiritual partint de la idea que el progrés i l'emancipació de la persona no derivaran automàticament de cap credo, però que no impedeixen que cadascú, si vol, si hi arriba com a conclusió d'una reflexió personal, pugui optar pel model de creença — religiosa o no— que prefereixi.

També hi cap el plantejament de caràcter **obert o aconfessional**, en el qual es potencia el desenvolupament espiritual dels nois i noies, incloent la possibilitat que aquests pertanyin a diferents institucions o confessions religioses i fent serveis religiosos comuns o compartits si és el cas, per donar resposta a les inquietuds dels infants i joves. Aquesta realitat, potser menys present a Catalunya, és més freqüent quan hi ha més d'una religió majoritària en un país.

En la trajectòria històrica de l'educació en el lleure, totes tres posicions, i d'altres que d'una manera més matisada es poden donar, han tingut la seva presència i un determinat suport social.

El que no es pot fer en cap cas és ignorar aquest tipus d'experiència, espiritual per a tots i religiosa per a alguns, com a fenomen cultural i social present en l'entorn quotidià i també d'alguna manera en l'entitat sempre que algú —nois o monitors— el visqui. Tal com darrerament s'ha anatulant i pensant en les cada cop més freqüents situacions de **pluralisme religiós**, aquesta pluralitat no hauria de moure a la desconfiança respecte al fet religiós o respecte a les diverses religions, sinó que hauria de contribuir a fer que aquestes poguessin conviure juntes i en el respecte recíproc i el reconeixement mutu.

També en aquesta dimensió és important **conèixer els nois i noies** amb els quals treballem i quina és **la seva situació personal en l'àmbit religiós**. En aquest punt tampoc hem de caure en apriorismes, conclusions precipitades o falses identificacions i generalitzacions —no tots els àrabs són musulmans; no tots els creients de les diverses religions són practicants ni practiquen de la mateixa manera, no tots els israelians són de religió jueva, ni tots els palestins són de religió islàmica; no tots els republicans d'Irlanda del Nord són catòlics, ni tots els unionistes són protestants, etcètera—.

En aquest sentit, el monitor o cap ha de saber harmonitzar i actuar amb lleialtat respecte a tres paràmetres no sempre coincidents:

- les seves **creences personals**
- el **plantejament educatiu** del centre d'esplai o de l'agrupament en concret
- la línia pedagògica o **adscripció institucional** de l'associació, federació o moviment de la qual forma part l'agrupament o el centre —laica, confessional, aconfessional, pluriconfessional...—

En qualsevol cas, en l'acompanyament als nois i noies els monitors o caps han d'actuar amb total respecte a les creences d'aquests encara que no les comparteixin del tot: han d'actuar ajudant cada noi o noia a ser ell mateix i a personalitzar també les seves respostes i vivències del fet espiritual.

Així doncs, d'acord amb el plantejament de l'entitat, pot haver-hi o no activitats relacionades amb el fet religiós i moments d'experiència religiosa col·lectiva o **serveis religiosos** —pregària, celebracions...—

Vers el diàleg com a camí d'espiritualitat

La diversitat espiritual també pot ser una bona ocasió d'aprofundiment en aquesta dimensió a partir del **diàleg** entre religions, creences i **les diverses tradicions espirituals**, entenent

perfectament inclosa en aquest diàleg la posició de l'ateisme, de l'agnosticisme o de la laïcitat.

Per la significació que té aquesta dimensió, pot ser un moment important de trobada amb l'altre i de reconeixement mutu. El diàleg és una aventura humana apassionant, i aquest diàleg no tan sols ha de contribuir a una convivència millor, sinó que pot ser un gran instrument educatiu per ajudar a mirar la realitat i l'altre amb més cura i per prendre consciència més crítica de les pròpies idees i conviccions personals.

En aquest aspecte també és important la matisació i un cert aprofundiment per no atribuir a una o altra religió idees, comportaments o costums que no hi tenen res a veure. El diàleg franc, obert i respectuós hi pot ajudar molt.

Les religions també s'han desenvolupat històricament i socialment i en determinats entorns culturals, la qual cosa ha comportat que sovint el fet religiós ens aparegui barrejat amb altres elements sociocultural o amb adherències que no li són pròpies. També aquí **cal no atribuir a la religió allò que no hi té el seu origen**. La visió de les religions com a excloents entre si i motiu de divisió i enfrontament és més fruit de la història de la seva utilització intencionada per determinats grups i poders que no pas del missatge dels seus mestres, profetes, sants o místics.

La pràctica religiosa en el lleure

D'altra banda, sigui quin sigui el plantejament educatiu de l'entitat i dels caps o monitors, cal procurar que els nois i noies puguin desenvolupar les seves pràctiques religioses quotidianes presents en moments de lleure, si més no d'una manera individual, i especialment si hi ha **la demanda explícita de la família** —la pregària en les diferents religions, l'eucaristia dominical de diverses confessions cristianes, el règim alimentari dels musulmans...—. Això no implica que el centre o el grup hagi de desenvolupar serveis religiosos, però cal explicar molt bé a les famílies quines són les possibilitats que tindran els nenes i nenes.

Així mateix, als centres i agrupaments confessionals cal garantir la **voluntarietat en la participació** en actes explícitament religiosos d'una determinada confessió; si és possible, s'han d'oferir alternatives per als membres d'altres confessions, i si no ho és, la simple possibilitat de no participar-hi. Els actes interreligiosos, ben plantejats i tenint present la normativa de cada confessió, també poden ser experiències interessants, però cal actuar amb prudència i amb coneixement del que es porta entre mans, ja que si no es fan bé podrien esdevenir un factor de conflicte.

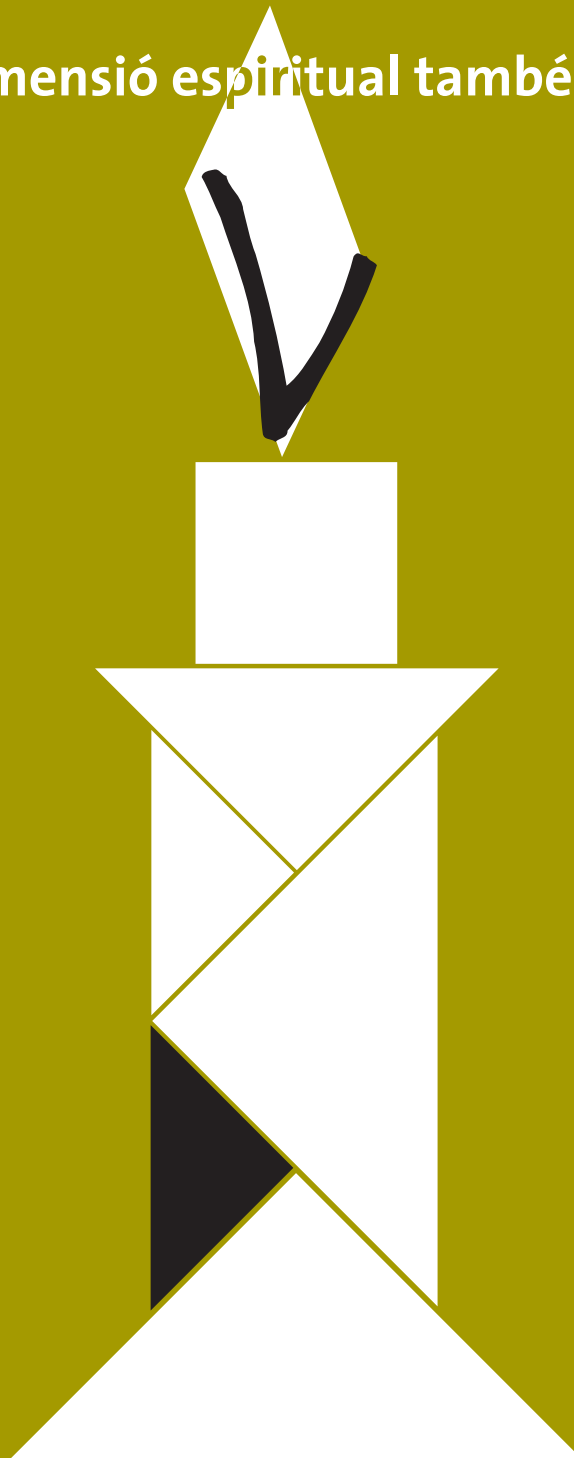

6.3. Recursos

Bibliografia

- Adroher i Montserrat, Raül (1998). La laïcitat en l'escoltisme: una experiència viscuda. Barcelona: Escoltes Catalans / Fundació Escolta Josep Carol (Reflexions en veu alta).
Remarca la importància de la reflexió i el treball de la dimensió espiritual per a l'escoltisme laic.
- Blomart, Alain, i altres (2002). Vine a la festa: rituals i religions del món a Catalunya. Dossier pedagògic del calendari interreligiós. Associació Unesco per al Diàleg Interreligiós.
Guia amb informació detallada de les festes més importants de cada religió i un recull de propostes i materials didàctics.
- «El diàleg interreligiós». Revista Estris, núm. 128 (novembre-desembre 2002), p. 27-32.
Articles d'opinió i experiències sobre una educació per a la convivència religiosa i el treball interreligiós dins de l'esplai.
- Ribera, Raimon (1996). El lloc bo. Barcelona: Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya, (Parlem-ne; 1).
Llibre que dibuixa un camí de creixement per descobrir el nostre espai interior.

6. La dimensió espiritual també compta?

La pregunta dels pares

Els pares de la Gabriela, una nena equatoriana de 6 anys, han pres la decisió de portar-la a un centre d'esplai, ja que molts dels seus companys/es de l'escola hi van.

En arribar a l'esplai, el responsable els fa una bona acollida, els presenta als monitors/es del centre, els explica els valors des dels quals treballen a l'esplai (l'amistat, la cooperació, la solidaritat, la natura...), els explica el funcionament, el tipus d'activitat que fan, els papers d'inscripció que han d'omplir i que han de portar, parlen de les quotes...

La família, molt interessada, i fins i tot sorpresa per la profunditat dels plantejaments pedagògics que els presenten, li pregunta al responsable si s'ocupen d'alguna manera dels aspectes religiosos.

- *La religió té alguna cosa a veure amb el lleure?*
- *Tindríeu resposta per a una pregunta així dels pares d'algun dels nois o noies de la vostra entitat?*

La inquietud de l'Asha de cara als campaments

L'Asha és una noia argelina que ve a l'esplai des de l'inici del curs. Els monitors i les monitores saben que ella és creient i practicant i per tant segueix els preceptes que li marca la seva religió i, tot i que l'entitat té un plantejament educatiu laic, mai hi ha hagut cap impediment per que l'Asha participi en les activitats que es fan a l'esplai.

Abans de l'estiu els monitors comencen a preparar els campaments i animar als nois i noies per participar-hi. L'Asha diu que vol anar de campaments, però li diu a una monitora que hi anirà sempre i quan no se l'obligui a menjar coses que ella no té permeses d'acord amb la seva creença. També li confessa que li fa certa por que els companys se'n riguin d'algun dels seus costums.

La monitora pensa que ha de parlar-ho amb els altres monis, potser amb els pares de l'Asha i amb els altres nois i noies del seu grup i, a més, li ha de donar alguna resposta directament a l'Asha.

- *Si tu fossis la monitora com ho plantejaries (als monitor, al grup, a l'Asha)?*
- *Creus que cal parlar-ho amb els pares de l'Asha?*
- *Si fóssiu l'equip de monitors com tractaríeu aquesta qüestió?*

6.1. Com ho assumim?

La dimensió espiritual ⁽⁴⁾

- Quan parlem d'educació integral, a quines dimensions de la persona ens referim? Quines són les que considerem més importants?
- Reconeixem una dimensió espiritual de la persona? Reconeixem l'espiritualitat com una dimensió de l'experiència humana, en tota persona i amb independència que el seu contingut espiritual sigui religiós, filosòfic, artístic, vital, creatiu, solidari, etcètera?
- Què entenem per espiritualitat?

Religió i societat

- La religió és un afer merament personal i privat o té una dimensió col·lectiva i/o social?
- En quin espai social situem o cal situar la religió o les religions?
- Com entenem la relació entre religió i societat en el marc d'un estat no confessional com és l'Estat espanyol?

La vida espiritual dels nois i noies

- Quin coneixement tenim de l'experiència i de la vivència espiritual dels nois i noies als quals eduquem?

- Respectem les manifestacions espirituals dels nois i noies?
- I les dels monitors?
- Facilem l'acompliment de preceptes o pràctiques religioses quotidianes a aquells que en són practicants? Garantim la pau d'esperit i llibertat d'aquells que no ho són?
- Rebem demandes de les famílies en aquest sentit? Com hi donem resposta?

La resposta educativa

- Eduquem en les dimensions espirituals de la persona?
- Tenim algun plantejament educatiu en relació amb el fet religiós? Quin?
- Com definim el nostre projecte educatiu en relació amb l'espiritualitat?
- Com ens definim, com a entitat i com a moviment, en relació amb les diverses opcions espirituals?
 - aconfessionals o no confessionals
 - confessionals (de quina confessió?)
 - laics
- Com presentem aquesta definició als nois i noies i a les seves famílies? Com és rebuda?
- Com incideix aquesta definició en la nostra pràctica educativa?

⁽⁴⁾ La dimensió espiritual pot encabir, més enllà de les seves expressions, components transcendents (fora de la pròpia experiència) o immanents per tot el que comporta de recerca interior.

6.2. Algunes pistes

L'espiritualitat com a dada antropològica

Expressada de diferents maneres, en el terreny més ampli i més profund de la consciència hi ha una dimensió humana que ens aboca a ser més específicament humans, que ens vincula a una certa forma d'unitat entre els éssers humans, entre els éssers vius i, fins i tot, entre els elements del cosmos. Aquesta dimensió prèvia i independent —en cert sentit— de les creences de cadascú és el que podem anomenar espiritualitat.

«La dimensió espiritual és inherent a la natura humana, o fins i tot fonamenta la condició humana; és la recerca de la persona humana que va més enllà d'ella mateixa i de les seves experiències immediates, cap al transcendent [...]. És l'apreciació d'una significació profunda i de valors als quals arribem mitjançant les nostres experiències al llarg de la vida».⁽⁵⁾

De l'espiritualitat a la religió

Les diverses religions, i fins i tot l'ateisme, són respostes que donen contingut a aquesta dimensió espiritual de la persona.

Les creences i l'experiència religiosa que se'n deriva han tingut i tenen una extensió i una intensitat que són una dada fonamental per entendre la vida humana i la mateixa evolució dels pobles i de les persones.

Com tota experiència humana, l'experiència religiosa, com a expressió de la realitat espiritual de la persona, pot ser ambigua i utilitzada bé per al creixement i alliberament de la persona o bé per a altres finalitats de caràcter negatiu o destructiu, com el sotmetiment de la consciència personal i l'enfrontament entre persones o entre pobles.⁽⁶⁾

Amb tot, una dada d'aquesta importància, reconeguda fins i tot pels posicionaments més laics com a necessària per a la comprensió de la globalitat de l'experiència humana, no pot ser negligida o oblidada pels educadors, sigui quina sigui la seva creença o posicionament particular, tal com també s'esdevé amb les diverses expressions filosòfiques, artístiques o existencials que es poden donar com a resposta a les inquietuds vinculades a la dimensió espiritual.

⁽⁵⁾ Definició de la Conferència Europea d'Escoltisme i Guiatge, celebrada a Ofir (Portugal), del 12 al 18 d'abril de 1986.

⁽⁶⁾ Com diu William Leshner, president del consell del Parlament de les Religions del Món, en *l'origen de la religió hi ha explicacions sobre la vida i propostes de vida, mai de confrontació i mort. Les religions tenen moltes més coses en comú (...). En l'essència de cadascuna no hi figura el conflicte interreligiós (...). Alguns dirigents polítics o també religiosos l'empren com a excusa i se n'aprofiten per generar i justificar conflictes al món*. [Declaracions recollides al diari AVUI, de diumenge 19 d'octubre de 2003].

El plantejament educatiu

Tota entitat educativa, com en altres aspectes, ha de tenir formulada d'alguna manera quina ha de ser la seva **resposta educativa en relació amb la dimensió espiritual**.

Les respostes educatives poden ser molt diverses: hi ha associacions o moviments que opten per una **confessionalitat** activa, situant-se des de la inspiració concreta d'un credo religiós o des del marc d'alguna família religiosa concreta, i hi ha plantejaments educatius basats en la **laïcitat** com a mètode que defensen la llibertat espiritual partint de la idea que el progrés i l'emancipació de la persona no derivaran automàticament de cap credo, però que no impedeixen que cadascú, si vol, si hi arriba com a conclusió d'una reflexió personal, pugui optar pel model de creença — religiosa o no— que prefereixi.

També hi cap el plantejament de caràcter **obert o aconfessional**, en el qual es potencia el desenvolupament espiritual dels nois i noies, incloent la possibilitat que aquests pertanyin a diferents institucions o confessions religioses i fent serveis religiosos comuns o compartits si és el cas, per donar resposta a les inquietuds dels infants i joves. Aquesta realitat, potser menys present a Catalunya, és més freqüent quan hi ha més d'una religió majoritària en un país.

En la trajectòria històrica de l'educació en el lleure, totes tres posicions, i d'altres que d'una manera més matisada es poden donar, han tingut la seva presència i un determinat suport social.

El que no es pot fer en cap cas és ignorar aquest tipus d'experiència, espiritual per a tots i religiosa per a alguns, com a fenomen cultural i social present en l'entorn quotidià i també d'alguna manera en l'entitat sempre que algú —nois o monitors— el visqui. Tal com darrerament s'ha anatulant i pensant en les cada cop més freqüents situacions de **pluralisme religiós**, aquesta pluralitat no hauria de moure a la desconfiança respecte al fet religiós o respecte a les diverses religions, sinó que hauria de contribuir a fer que aquestes poguessin conviure juntes i en el respecte recíproc i el reconeixement mutu.

També en aquesta dimensió és important **conèixer els nois i noies** amb els quals treballem i quina és **la seva situació personal en l'àmbit religiós**. En aquest punt tampoc hem de caure en apriorismes, conclusions precipitades o falses identificacions i generalitzacions —no tots els àrabs són musulmans; no tots els creients de les diverses religions són practicants ni practiquen de la mateixa manera, no tots els israelians són de religió jueva, ni tots els palestins són de religió islàmica; no tots els republicans d'Irlanda del Nord són catòlics, ni tots els unionistes són protestants, etcètera—.

En aquest sentit, el monitor o cap ha de saber harmonitzar i actuar amb lleialtat respecte a tres paràmetres no sempre coincidents:

- les seves **creences personals**
- el **plantejament educatiu** del centre d'esplai o de l'agrupament en concret
- la línia pedagògica o **adscripció institucional** de l'associació, federació o moviment de la qual forma part l'agrupament o el centre —laica, confessional, aconfessional, pluriconfessional...—

En qualsevol cas, en l'acompanyament als nois i noies els monitors o caps han d'actuar amb total respecte a les creences d'aquests encara que no les comparteixin del tot: han d'actuar ajudant cada noi o noia a ser ell mateix i a personalitzar també les seves respostes i vivències del fet espiritual.

Així doncs, d'acord amb el plantejament de l'entitat, pot haver-hi o no activitats relacionades amb el fet religiós i moments d'experiència religiosa col·lectiva o **serveis religiosos** —pregària, celebracions...—

Vers el diàleg com a camí d'espiritualitat

La diversitat espiritual també pot ser una bona ocasió d'aprofundiment en aquesta dimensió a partir del **diàleg** entre religions, creences i **les diverses tradicions espirituals**, entenent

perfectament inclosa en aquest diàleg la posició de l'ateisme, de l'agnosticisme o de la laïcitat.

Per la significació que té aquesta dimensió, pot ser un moment important de trobada amb l'altre i de reconeixement mutu. El diàleg és una aventura humana apassionant, i aquest diàleg no tan sols ha de contribuir a una convivència millor, sinó que pot ser un gran instrument educatiu per ajudar a mirar la realitat i l'altre amb més cura i per prendre consciència més crítica de les pròpies idees i conviccions personals.

En aquest aspecte també és important la matisació i un cert aprofundiment per no atribuir a una o altra religió idees, comportaments o costums que no hi tenen res a veure. El diàleg franc, obert i respectuós hi pot ajudar molt.

Les religions també s'han desenvolupat històricament i socialment i en determinats entorns culturals, la qual cosa ha comportat que sovint el fet religiós ens aparegui barrejat amb altres elements sociocultural o amb adherències que no li són pròpies. També aquí **cal no atribuir a la religió allò que no hi té el seu origen**. La visió de les religions com a excloents entre si i motiu de divisió i enfrontament és més fruit de la història de la seva utilització intencionada per determinats grups i poders que no pas del missatge dels seus mestres, profetes, sants o místics.

La pràctica religiosa en el lleure

D'altra banda, sigui quin sigui el plantejament educatiu de l'entitat i dels caps o monitors, cal procurar que els nois i noies puguin desenvolupar les seves pràctiques religioses quotidianes presents en moments de lleure, si més no d'una manera individual, i especialment si hi ha **la demanda explícita de la família** —la pregària en les diferents religions, l'eucaristia dominical de diverses confessions cristianes, el règim alimentari dels musulmans...—. Això no implica que el centre o el grup hagi de desenvolupar serveis religiosos, però cal explicar molt bé a les famílies quines són les possibilitats que tindran els nenes i nenes.

Així mateix, als centres i agrupaments confessionals cal garantir la **voluntarietat en la participació** en actes explícitament religiosos d'una determinada confessió; si és possible, s'han d'oferir alternatives per als membres d'altres confessions, i si no ho és, la simple possibilitat de no participar-hi. Els actes interreligiosos, ben plantejats i tenint present la normativa de cada confessió, també poden ser experiències interessants, però cal actuar amb prudència i amb coneixement del que es porta entre mans, ja que si no es fan bé podrien esdevenir un factor de conflicte.

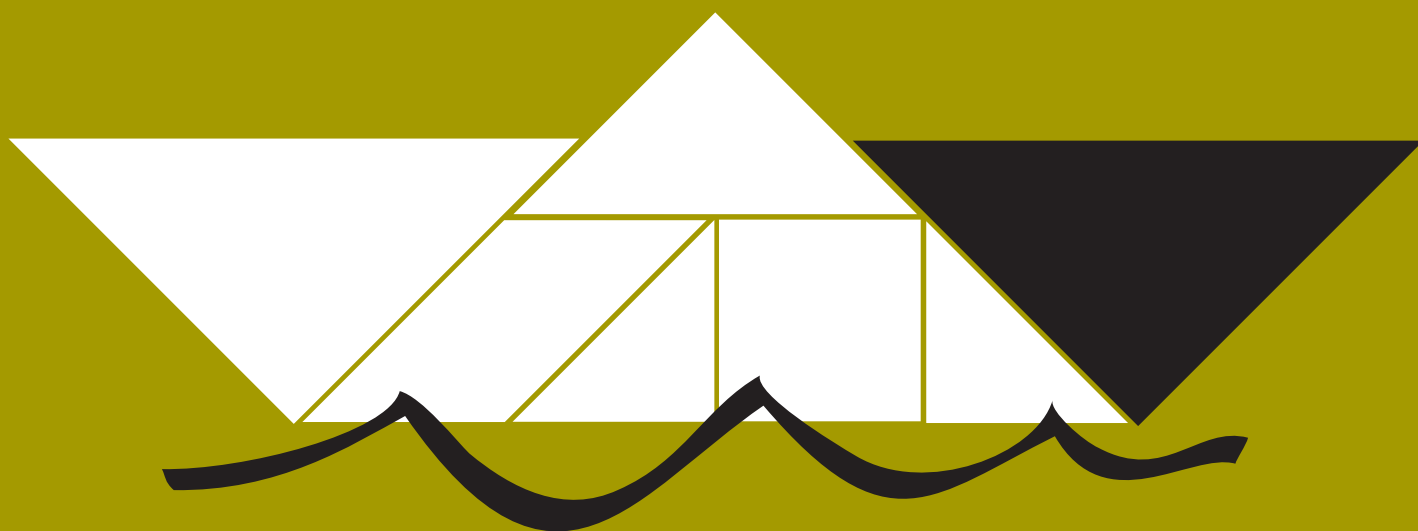

6.3. Recursos

Bibliografia

- Adroher i Montserrat, Raül (1998). La laïcitat en l'escoltisme: una experiència viscuda. Barcelona: Escoltes Catalans / Fundació Escolta Josep Carol (Reflexions en veu alta).
Remarca la importància de la reflexió i el treball de la dimensió espiritual per a l'escoltisme laic.
- Blomart, Alain, i altres (2002). Vine a la festa: rituals i religions del món a Catalunya. Dossier pedagògic del calendari interreligiós. Associació Unesco per al Diàleg Interreligiós.
Guia amb informació detallada de les festes més importants de cada religió i un recull de propostes i materials didàctics.
- «El diàleg interreligiós». Revista Estris, núm. 128 (novembre-desembre 2002), p. 27-32.
Articles d'opinió i experiències sobre una educació per a la convivència religiosa i el treball interreligiós dins de l'esplai.
- Ribera, Raimon (1996). El lloc bo. Barcelona: Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya, (Parlem-ne; 1).
Llibre que dibuixa un camí de creixement per descobrir el nostre espai interior.

7. Podem anar més enllà del cau?
(les famílies, els joves, les entitats...)

Cadascú a la seva

En un casal diari on fan activitats per als infants i adolescents del barri al final del curs van organitzar una festa de comiat. Les mares i pares de tots els nens i nenes havien de portar alguna cosa de menjar per compartir. En el moment de la festa els monitors i monitores es van adonar que els pares catalans només menjaven el que havien portat ells i només es relacionaven entre ells; les mares d'origen musulmà van actuar igual que els pares catalans: només es relacionaven amb elles mateixes.

Els monitors i monitores del casal van valorar molt negativament la festa...

- *Aquesta festa es podia haver preparat d'alguna manera per aconseguir més relació? Es podria haver motivat d'alguna manera els pares i mares?*
- *Es va fer en un moment prou oportú?*
- *Després d'aquesta experiència, què faríeu si fóssiu els monitors del casal?*

Estic molt content de poder fer de cap a Catalunya!

En Manuel és un noi del Salvador que durant el curs passat ha fet de cap de rangers/noies guies en un agrupament d'aquí.

He vingut a Catalunya a estudiar un màster durant dos anys. Abans de venir vaig conèixer un cap de l'agrupament a través del xat de l'associació escolta, i em va convidar a fer de cap mentre fos a Catalunya. Al Salvador també estava fent de cap.

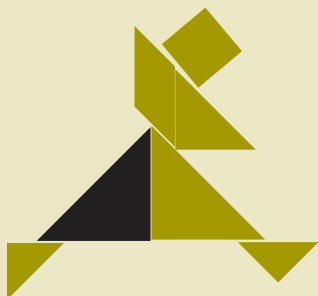
L'escoltisme del Salvador i el de Catalunya s'assemblen en la filosofia —petit grup, natura, aprenentatge per l'acció...—, però també tenen diferències que m'han sorprès molt: la diferència del tracte i respecte cap a les persones adultes; les edats dels caps —a Catalunya sou molt més joves—; el període de vacances —al Salvador no parem en tot l'any—; els càrrecs i el funcionament de l'agrupament...

Quan vaig començar a l'agrupament, la principal dificultat va ser la llengua, perquè tothom parlava en català, però aquesta situació m'ha ajudat a aprendre'l ràpidament —passat un any, ja el puc parlar—. He trobat moltes facilitats per estar-me aquí i la relació amb la gent ha estat molt positiva. Els catalans i catalanes, alhora que sou tancats d'entrada, sou molt oberts quan coneixeu més els altres. No he trobat mai persones racistes ni que m'hagin tractat malament. Només sento que

Un bon reflex del que passa al barri

em tracten diferent quan, ara que entenc bé el català, algunes persones, tot i saber-ho, em continuen parlant en castellà. Estic molt content de l'oportunitat de fer de cap i recomano l'experiència de buscar caps entre els que ens desplacem a Catalunya per raons d'estudis.

- *Què en pensem de l'experiència d'en Manuel?*
- *Què pot haver aportat en Manuel a l'agrupament?*
- *Com valorem el suggeriment que ens fa per tenir caps: ens interessa? Ho hem provat? Com fer-ho operatiu?*

L'esplai és un bon reflex d'allò que està passant al barri, on el nombre de persones d'origen immigrant ha crescut considerablement durant els últims anys. Nosaltres procurem ser propers i entenedors per a tothom, vingui d'on vingui.

Quan arriba una nova família a l'esplai intentem donar-li un tracte molt directe i familiar. El primer és explicar com funciona la nostra entitat: horaris, activitats...; també presentem la persona que estarà directament amb el seu fill o filla i els ensenyem els locals. Amb una família immigrada fem el mateix, tot i que sovint trobem dificultats —d'idioma, de conceptes, econòmics...—. En aquests casos es deriva la família a la coordinadora de l'esplai, que també pot tractar altres aspectes de la seva integració al barri.

A l'esplai, ara hi ha una persona que parla àrab. Abans, però, resoliem aquesta dificultat amb l'ajuda d'altres mares i, sobretot, destinant més temps a explicar les coses. Pot passar que les primeres setmanes les famílies no entenguin molts dels missatges que els enviem —canvi de l'hora de recollida, sortida d'una excursió...—. En aquests casos ho intentem preveure; els infants no marxen si no els vénen a buscar i, si a l'hora convinguda no ha vingut la família i no la localitzem, acompanyem l'infant a casa seva i ens esperem per parlar amb la família.

Amb els infants tot és més fàcil. Quan són petits, en poques setmanes se'n surten amb l'idioma

7.1. Ens relacionem?

i es relacionen amb normalitat. Hem tingut algunes dificultats amb infants més grans —10-12 anys—, perquè els costava situar-se dintre del grup o responien agressivament perquè se sentien en inferioritat. Amb ells treballem amb una referent, una monitora que acompanya el noi o la noia en tot el procés i li fa costat durant els primers mesos que és a l'esplai. I intentem tenir molt contacte amb les famílies per poder situar tot el que explica l'infant sobre el centre.

- *Com valoreu les dificultats de relació que hi pot haver amb les famílies? Com les resoldríeu en el vostre cas?*
- *De la manera de fer d'aquest centre, quins elements subratllaríeu com a bones pràctiques que ajuden especialment a fer que les coses surtin bé?*

Com ens relacionem amb les famílies?

- Coneixem les famílies dels nois i noies de l'agrupament o del centre i l'entorn immediat d'aquestes famílies?
 - On viuen?
 - Com viuen?
 - Quina estructura i composició tenen?
 - Quina relació hi ha entre els seus membres? Quins són els rols del pare i de la mare?
 - Quina relació mantenen amb altres famílies immigrants?
 - Quins contactes o influències mantenen amb el punt d'origen?
 - Quina presència tenen en la vida del barri? (en el comerç, en la vida associativa, a l'entorn de l'escola o escoles, al carrer...)
- Com hi estem en contacte?
 - Sabem escoltar? Hi estem en contacte? Quan? On?
 - Amb quina llengua i com ho fem per entendre'ns?
 - Reben les nostres comunicacions escrites? Sabem si les entenen?
 - Acompleixen els tràmits administratius d'inscripció dels nois i noies o d'altres?
 - S'acosten a l'entitat?
 - Algun membre de la família acompanya els nois i noies?
 - Vénen a reunions?
 - Participen en activitats de l'entitat obertes a les famílies?

- Oferim possibilitats de participació i d'implicació de les famílies en l'entitat (esplai o agrupament)?
- Ens hi acostem nosaltres? Els visitem?
- Han sorgit dificultats especials?

L'esplai, l'agrupament escolta... són per a joves?

- Tenim joves al centre? Hi ha una oferta específica per a ells o els tenim com a caps o monitors?
- Ens volem obrir a nous sectors de la població juvenil del barri o poble? A quin o quins?
- Al centre o agrupament hi tenim una tipologia de nois i noies similar a la que hi ha en el nostre entorn (al barri, al poble, a la ciutat)?
- A l'entitat hi participen joves d'origen immigrant o fills d'immigrants?
- D'aquests joves, en coneixem que visquin al nostre barri o al nostre poble?
- Els coneixem? Sabem com ens veuen aquests joves? Sabem què és per a ells el lleure i com el viuen? Sabem quins són els seus interessos més immediats?
- Ens hem plantejat connectar-hi?
- Podrien esdevenir caps o monitors de la nostra entitat? Fer de monitor o cap pot ser atractiu per a ells?
- Com els podem presentar aquesta tasca d'una manera atractiva i realista?

Cercant complicitats amb altres entitats...

- Coneixem les altres entitats del barri o de la zona? Què fan? Qui hi va?
- Estem en contacte? Cooperem? Tenim projectes comuns?
- Coneixem persones amb certes funcions de lideratge sobre el col·lectiu o els col·lectius d'immigrants del nostre entorn més proper?
- Quines entitats del barri tenen presència de persones immigrants? Sabem per què hi són o com ha anat el seu procés d'implicació i participació en l'entitat? Podem aprendre alguna cosa d'aquestes realitats?
- S'han creat associacions o agrupacions més o menys formalitzades de la població immigrant?
 - Les coneixem? Ens coneixen a nosaltres? Saben què fem?
 - Hi estem en contacte?
 - Els hem proposat algun tipus de col·laboració?
 - Pensem en aspectes en els quals podríem cooperar junts?

7.2. Algunes pistes

Com atansar-se a una realitat que pot ser força desconeguda

En apartats anteriors, en tractar altres aspectes ja s'han anat apuntant algunes idees sobre com aproximar-nos a realitats socials i personals que, tot i que ens poden ser distants, ens cal conèixer i amb les quals cal establir una relació de cooperació. Per la seva importància, i intentant sistematitzar algunes idees, insistirem un xic en aquest punt.

Des de fa no gaires anys, han començat a arribar als nostres barris i pobles persones estrangeres en nombre significatiu, fruit, generalment, de la immigració per motius econòmics. D'aquestes persones en tenim molt poc coneixement i, a més, sovint són objecte d'un **tractament molt distorsionat** per part dels mitjans de comunicació o determinats líders d'opinió que ens en donen una imatge molt poc fidel a la realitat.

Moltes d'aquestes persones estrangeres novingudes són persones amb uns orígens i referents culturals, geogràfics, històrics, religiosos i lingüístics majoritàriament diferents dels nostres, i en bona part desconeguts per a nosaltres. Tot plegat fa que la imatge o la noció que tenim de la seva realitat sigui força desenfocada.

Tal com ens recorden els experts, per conèixer una realitat social que en bona part ens és nova i aproximar-nos-hi correctament potser és millor

no saber-ne res d'entrada que no pas tenir-ne nocions errònies que ens poden desviar i fer-nos esbiaixar la mirada. Com insisteix la **pedagogia intercultural**, més val assumir la ignorància que fer suposicions agosarades, perquè és més fàcil aprendre de bell nou que deconstruir els aprenentatges anteriors que desfiguren la realitat per tal de poder tornar a aprendre.

Per tant, necessitem **conèixer la seva realitat** per entrar en relació amb les famílies immigrants dels nois i noies que vénen a les nostres activitats o que voldríem que hi participessin; per connectar amb els joves immigrants que potser d'entrada difícilment s'aproparan a allò que fem; per fer contactes amb les associacions d'immigrants que es puguin anar creant al barri; per establir, en definitiva, relacions significatives en el nostre entorn.

Per conèixer la seva realitat ens caldrà desenvolupar la nostra capacitat d'escolta i potser, d'entrada, reconèixer la nostra ignorància i tenir cura de no caure en les diverses maneres de deformació de la realitat amb les quals ens podem quedar fàcilment si no tenim prou cura:

- Els **tòpics**: atribuir trets —tant positius com negatius— a totes les persones d'un col·lectiu per imatges estereotipades difoses per rumors, pels mitjans de comunicació o per altres canals sense contrastació —«els catalans són molt treballadors»—.

- Les **generalitzacions abusives**: atribuir als membres d'un col·lectiu els trets de l'única persona o d'un nombre reduït de persones del col·lectiu que hem conegut —«els catalans són molt tancats»—.
- La **interpretació etnocèntrica**: jutjar i analitzar els altres des del teu univers cultural, identificant com a positiu allò més proper a la teva cultura i com a negatiu, inferior o poc evolucionat allò que més se n'allunyi —«aquesta dansa és molt primitiva»—.
- Les **identificacions automàtiques**: associar d'una manera indiferenciada trets culturals, ètnics, nacionals o religiosos —«tots els magribins són àrabs», «tots els àrabs són musulmans», «tots els musulmans són àrabs»—.
- L'**estigmatització o l'etiquetació**: atribuir algun tret, generalment negatiu, a un col·lectiu humà determinat —«tots els catalans són garrepes»—.
- Els **prejudicis**: pressuposar que coneixem alguna realitat i analitzar-la a partir d'allò que ja suposem conèixer, però des d'un coneixement deficient i esbiaixat fruit dels errors esmentats —tòpics, rumors, generalitzacions abusives...—; treure conclusions i fer interpretacions errònies de la realitat —tots els exemples exposats

anteriorment de deformació de la realitat poden acabar configurant prejudicis quan ens creiem les diferents afirmacions fetes o actuem com si fossin veritat—.

La relació amb les famílies

Primer de tot, caldrà conèixer-les i conèixer més coses del seu univers social i cultural, d'acord amb el que dèiem més amunt. Aquest coneixement requereix **una aproximació per vies informals i indirectes**, però **sobre el seu terreny**. Cal deixar les formalitats administratives per molt més endavant.

Si viuen en zones concretes del barri o del poble que desconexim o per les quals no passem amb freqüència, cal una certa **descoberta in situ**: passejar-hi tranquil·lament, seure en un plaça o en un bar, entrar a les botigues...

Quan iniciem una relació més directa i personal cal **ser prudents i respectuosos** amb la seva manera de fer, saber escoltar sense presses per treure conclusions; alhora, però, cal no tenir por de preguntar allò que sigui estrictament necessari en relació amb la participació dels seus fills o filles a l'esplai o a l'agrupament. També és important anar verificant que la comunicació es produeix, **que ens entenen i que els entenem**, i que no hi ha equívocs o males interpretacions.

Cal partir de la constatació que el seu concepte de lleure, d'educació i, fins i tot, d'infància o de joventut pot ser molt diferent del nostre. Si sovint ens queixem que la tasca de les entitats d'educació en el lleure no és prou reconeguda per les famílies dels nens autòctons que hi participen, aquesta distància o incomprensió encara pot ser molt més gran amb les famílies d'immigrants, que poden no entendre o malinterpretar la funció dels centres d'esplai o dels agrupaments escoltes.

És difícil apuntar les estratègies que cal seguir per fer que aquestes famílies siguin més participants dels plantejaments i funcions de l'educació en el lleure: només el coneixement més directe de la realitat d'aquestes famílies i una relació personal que vagi **construint confiança mútua** ens poden ajudar a presentar la nostra tasca educativa d'una manera adient. També serà important copsar quin tipus de relació mantenen els pares amb els fills i quin grau d'autonomia els donen per harmonitzar millor la nostra feina educativa amb l'acció de la família.

Quant a la implicació i la **participació de la família** en l'activitat de l'agrupament o del centre, les estratègies potser no han de diferir gaire de les que s'utilitzen amb les famílies autòctones. Es tracta de cercar i motivar la seva presència a través d'activitats en les quals també participin els nens, especialment en festes i diades especials; les reunions de pares i altres maneres

d'institucionalitzar aquestes relacions —grups de pares, comissions, associació...— només tindran sentit quan s'hagi assolit un primer grau de presència i relació mútua de caràcter quotidià. No es pot començar la casa per la teulada.

En les qüestions administratives com la inscripció dels nens i nenes, les autoritzacions paternes, el pagament de quotes i la contribució a les despeses de l'entitat hi pot haver dificultats segons quina sigui la situació jurídica, administrativa i econòmica de la família: es poden donar situacions complexes, i si l'entitat no les pot solucionar per ella mateixa o no hi té resposta, el millor que podem fer és **recórrer als serveis socials** municipals per demanar la informació necessària sobre cada cas o fins i tot la seva col·laboració o intervenció fins on sigui possible.

No hem de renunciar mai a demanar la col·laboració de les famílies, però hem de saber **ser flexibles** atenent unes circumstàncies que poden ser força especials i de dificultat per a ells.

Joves d'origen immigrant com a caps o monitors

Potser el principal indicador de l'arrelament d'una entitat d'educació en el lleure en un entorn determinat és que els monitors o caps de l'entitat sorgeixin del propi entorn. Aquesta afirmació

encara té més sentit quan ens referim a un entorn amb una presència de diversitat de col·lectius humans considerable. Per tant, un bon objectiu d'educació intercultural en un agrupament escolta o en un esplai és **tenir monitors o caps entre els i les joves immigrants o els fills o filles de pares immigrants**.

En aquest cas, a les possibles dificultats de coneixement mutu i de comunicació ja apuntades amb relació a les famílies, cal afegir-hi que la situació d'aquests joves pel que fa a la feina i a l'ensenyament pot ser especialment complexa i absorbent. Si es tracta de joves immigrants la seva motivació principal serà la feina, i aquesta, si l'obtenen, probablement serà en condicions precàries, si no d'explotació, la qual cosa no els deixarà gaires oportunitats de gaudir del lleure ni de plantejar-se una acció de voluntariat, com pot ser fer de cap o de monitor, en el temps lliure.

Això no treu que el lleure segueixi sent un moment significatiu de la vida de les persones, també d'aquests i aquestes joves. A més, és especialment des del lleure que podem ampliar el nostre ventall de relacions personals entrant en contacte amb noves realitats.

Pel que fa a la disponibilitat, la situació pot ser millor en el cas dels **fills o filles de famílies immigrades**, que ja han nascut aquí o que hi han arribat de petits i ja han tingut una escolarització prou àmplia i normalitzada a Catalunya —els mal anomenats «immigrants de segona generació»⁽⁶⁾.

Les estratègies per promoure aquesta possibilitat passen, en bona part, per les estratègies generals de presència de l'entitat en el seu entorn i de relació de l'entitat amb les altres organitzacions, centres d'ensenyament i recursos del barri o població, i específicament per:

- fer **activitats de lleure obertes** adreçades als joves a partir dels seus interessos o necessitats, començant per activitats de caràcter més esporàdic —festes, activitats lúdiques i esportives, viatges, cinema...— i progressivament fer propostes amb més continuïtat —equips esportius, activitats de creació artística (música, cinema, arts plàstiques...), activitats prelaborals, aprenentatge d'idiomes, activitats relacionades amb les noves tecnologies de la informació i la comunicació...

⁽⁶⁾ Aquesta denominació d'immigrants de segona generació, encara freqüent, caldria evitar-la pel que suposa d'estigmatitzadora. La immigració és sempre una condició transitòria o un tret biogràfic de la persona, però no és pas un tret personal definitori ni identitari, i, encara menys, un tret hereditari de pares a fills. Els fills d'immigrants nascuts o criats aquí són catalans, igual que ho són els pares mateixos un cop hagin assentat mínimament la seva residència i manifestin una certa voluntat de ser-ho.

- contactar directament amb **associacions d'immigrants**, amb **professors** de secundària o amb altres **entitats i professionals del barri** o població per cercar conjuntament joves que puguin estar interessats a:
 - participar en activitats de l'entitat
 - col·laborar d'una manera esporàdica com a monitor o com a col·laborador per a alguna activitat específica —un taller, una festa...—.
 - participar en alguna activitat de formació adreçada a possibles monitors o caps
- convidar joves directament —a partir del coneixement directe o dels contactes amb entitats i professionals implicats— a participar en **cursos de formació** de monitors o caps i incorporar joves en pràctiques dels cursos de monitors o altres formacions afins.

Ser jove

En qualsevol cas, caldrà tenir present que els mateixos **conceptes d'adolescència i de joventut** són construccions culturals i que no tots els col·lectius els entenen de la mateixa manera; els mateixos joves en tenen una autopercepció i una autoconsideració diferent.

Entre la població immigrant, fruit de factors culturals i, sobretot, de la precarietat de recursos en què es troben, tant al lloc d'origen —per això

emigren— com al lloc de destí, si més no en el moment de l'arribada, l'adolescència i la joventut poden ser etapes més breus que no ho són pas aquí amb la població autòctona.

El jove immigrant, especialment d'algunes procedències, està més pressionat per la necessitat de trobar feina i assumir determinats rols d'adult, per la qual cosa no es reconeix en la condició juvenil. Per aquest motiu, la incorporació de monitors o caps potser caldrà fer-la a edats més primerenques del que és habitual a Catalunya —com ara demanar els 18 anys per fer el curs de monitors—.

Amb tot, aquests joves no estan al marge de la pressió de grup i de la influència dels mitjans, que entre els joves són un factor homogeneïtzador de primer ordre. Per tant, segons l'entorn en què es desenvolupin aquestes diferències en la condició juvenil, també poden tendir a reduir-se o fins i tot desaparèixer.

Cooperar amb altres entitats

En tot plegat —relació amb les famílies, relació amb els joves...— ens pot ajudar el nostre contacte amb altres entitats o associacions del nostre entorn i específicament amb les que estiguin **relacionades d'alguna manera amb la realitat de la immigració o constituïdes per persones d'origen immigrant**.

Les persones vinculades a aquest tipus d'associacions poden tenir més sensibilització o coneixement respecte a l'educació en el lleure, ja que coneixen molts aspectes del que comporta la dinàmica associativa i poden assumir una funció de mediació entre les entitats d'educació en el lleure i les famílies o els joves. Per això és important **conèixer-les, que elles ens coneguin** a nosaltres i pensar també en la possibilitat de desenvolupar projectes comuns o compartits.

El **treball en xarxa** és una necessitat del món associatiu per millorar la seva capacitat d'incidència en la realitat. La realitat de la immigració i la situació de les persones immigrades ni comença ni acaba en la diversitat cultural, sinó que és un fenomen de caràcter social i gens aliè a la situació de l'entorn determinat que ha esdevingut el seu nou espai de vida. Intervenir a prop d'aquesta realitat demana tenir present tot això.

L'abast de les entitats d'educació en el lleure per si soles és, evidentment, limitat, però junt amb altres entitats i en complicitat amb altres agents poden contribuir d'una manera decisiva, amb la seva acció, a projectes que afavoreixin el **desenvolupament comunitari** en un entorn determinat. En projectes compartits i treballant en xarxa, l'acció de cada entitat queda reforçada i es poden plantejar objectius més ambiciosos.

Així, ajudant educativament una colla de nois i noies a créixer, des de l'esplai i des de l'escoltisme, estem ajudant alhora a transformar una mica el nostre entorn. A aquesta **projecció transformadora de l'educació** no hi hem renunciat mai fins ara, ni hi renunciarem.

7.3. Recursos

Bibliografia

- Casas, Marta (coord.) (2003). *També catalans: fills i filles de famílies immigrades*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, (Finestra Oberta; 38).
Reflexiona sobre quins són els aspectes bàsics que influeixen en els processos d'integració dels joves fills i filles de famílies immigrades a Catalunya.
- Garcia O'Meany, Margarita (2002). *Jo no sóc racista però...* Barcelona: Intermón Oxfam (Dossiers per entendre el món).
Dossier que ens acosta al problema de la discriminació d'una manera clara i didàctica.

Materials

- *Igualtat per viure, diversitat per conviure*. (1998). Àrea Pedagògica de SOS Racisme.
Crèdit variable que treballa la diversitat, el racisme, la desigualtat, etcètera, a través d'activitats i dinàmiques.

Videografia

- *Juga i aprèn: coneix l'educació en el lleure* [videocasset]. (2000). Barcelona: Secretaria General de Joventut / Fundació Jaume Bofill.
Material informatiu adreçat especialment a les famílies d'origen immigrant perquè coneguin quines activitats es desenvolupen a les entitats

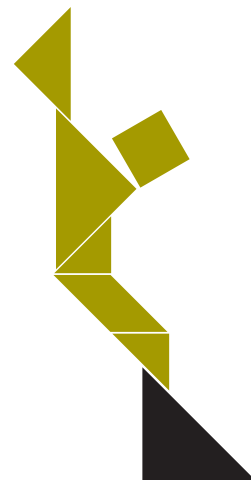
de lleure a Catalunya. Està editat en forma de tríptic i de vídeo i té versions en català, castellà, àrab i mandinga.

- *Mala premsa* [videocasset]. (2000). Barcelona: Migramedia / Sodepau.
Material audiovisual de reflexió i debat sobre la imatge que ens arriba de la immigració a través dels mitjans de comunicació. Conté una guia didàctica.
- *Les coses com són I: immigració* [videocasset]. (2000). Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
Un grup de joves són convidats a conèixer de prop la realitat de la immigració a Catalunya. Inclou una guia didàctica.
- *Fills de dos móns* [enregistrament de vídeo]. (2003). Barcelona: Televisió de Catalunya, 30 Minuts emès el 9 de febrer de 2003 (1 videocasset, 32 minuts).
Reportatge dedicat a la realitat dels fills i filles de famílies immigrades que viuen a Catalunya protagonitzat per aquests infants i adolescents. Intenta explicar com els afecta el fet que s'estigmatitzi la immigració.

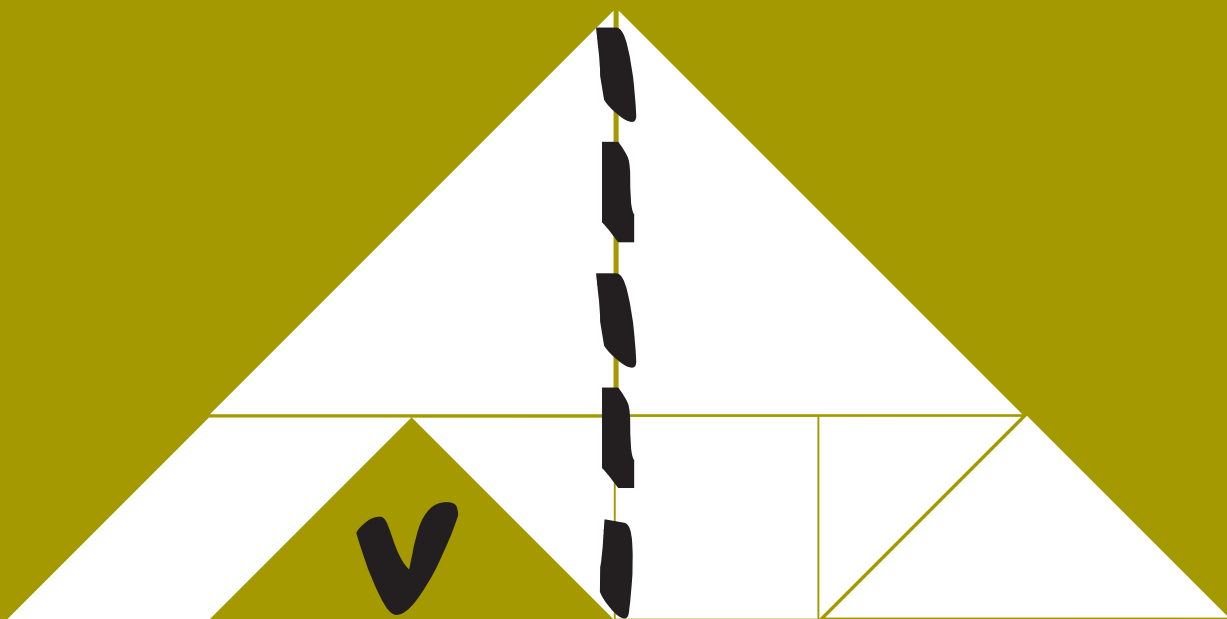
Webgrafia

SOS Racisme, Àrea Pedagògica:
<www.sosracisme.org>
[29 d'octubre de 2003]
Programes, campanyes i recursos de l'Àrea Pedagògica —programes pedagògics, contes, articles, etcètera—.

Altres recursos

[illegible]

**Nota final: l'esplai i l'escoltisme,
activitats voluntàries per a tothom**

Cada cop més es reconeix el lleure com un espai educatiu i es valoren les iniciatives que fan que esdevingui una possibilitat per al creixement de les persones. En aquest sentit, l'esplai i l'escoltisme es valoren i es consideren **opcions recomanables per a tots els nois i noies**, però no podem oblidar que són opcions a prendre per part dels nois i noies i per part de les seves famílies i, en tant que opcions, són voluntàries.

Els nens i nenes poden manifestar interessos molt diferents. L'esplai o l'escoltisme, per les seves característiques, poden donar resposta a un ampli ventall d'aquests interessos. És bo **que les seves propostes siguin prou obertes i adaptables** per ajustar-se a les característiques concretes de cada grup; també és molt important que el clima d'acolliment i de respecte a tothom sigui òptim perquè ningú no es trobi desplaçat o rebutjat pel col·lectiu, sigui el mateix grup o la majoria dels que constitueixen l'entitat.

La diversitat dels nois i noies que s'acosten a les nostres activitats sempre ha estat molt gran. La diversitat humana ja es manifesta des de la primera infància i, a més de les diferències més visibles o caracteritzades socialment —les de gènere; les d'origen geogràfic o nacional; les de llengua; les de religió; les de situació econòmica; les de marc familiar; l'existència d'alguna disminució física, psíquica o sensorial...—, hi ha la singularitat de cada persona, manifestada des del seu naixement i desenvolupada al llarg

de tota la vida, fruit de la combinació i interacció sempre indeterminada i constant dels factors biològics i ambientals que conflueixen en el creixement i en el desenvolupament personal.

Una entitat d'educació en el lleure ha d'acceptar d'una manera radical aquesta diversitat com a realitat; ignorar aquesta diversitat només ens pot dur a forçar homogeneïtzacions artificioses i poc educatives, o a fracassar a l'hora de voler aplegar la diversitat de nois i noies d'un entorn determinat.

L'acceptació de la diversitat, doncs, ha de ser una actitud ben interioritzada pels monitors o caps per assolir una bona relació amb els infants i amb l'entorn i per entendre allò que passa en el dia a dia de l'esplai o l'agrupament.

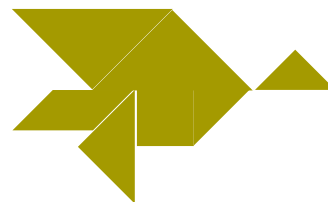
Des d'aquesta actitud, d'acceptació serena de la diversitat, la nostra acció quotidiana com a educadors o animadors d'un grup és sempre una mena de negociació informal entre allò que hem planejat —els nostres objectius, la nostra programació, les activitats que hem previst de fer...— i la resposta que dona el grup i cadascun dels nois i noies, que ens pot obligar a canviar determinades activitats, que ens farà variar la programació i que, fins i tot, ens pot fer replantejar l'encert de formular determinats objectius.

Malgrat tot això, les **motivacions personals** són variables; per exemple, hi ha nois o noies que tenen afeccions molt focalitzades i potser és bo que les puguin desenvolupar d'una manera directa. Per això, tot i tenir un plantejament obert de l'esplai o de l'escoltisme, no sempre es pot donar satisfacció a totes les expectatives: hi haurà determinats nois i noies que, habitualment o en determinades circumstàncies o en determinades edats, no voldran participar en l'esplai o en un agrupament escolta.

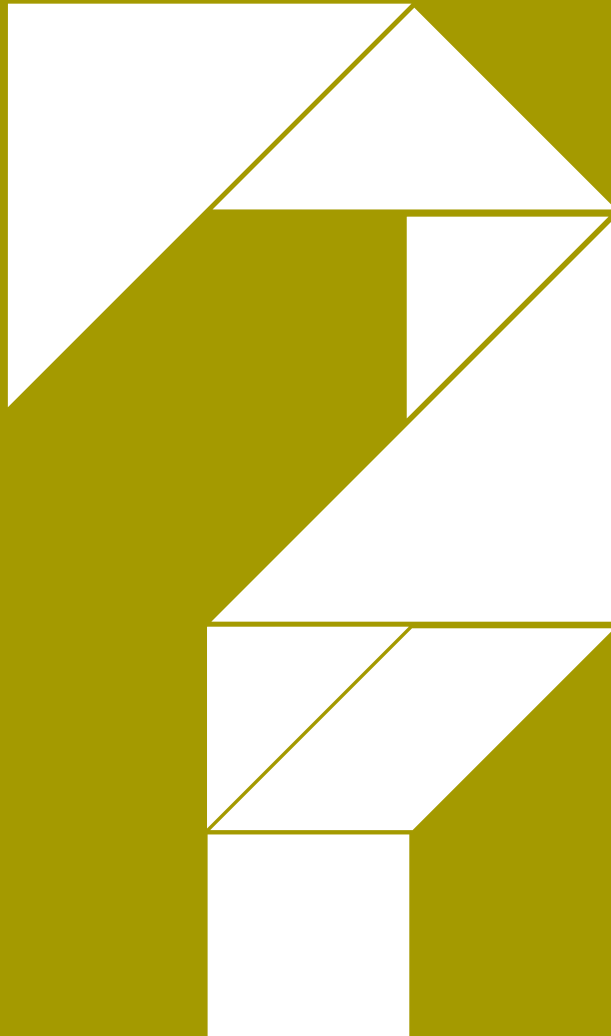
En cada cas, caldrà esbrinar i ser ben conscients de si és una decisió prou lliure i personal o si és que des del centre d'esplai o agrupament escolta posem barreres, encara que ocultes o inconscients, a la seva participació satisfactòria. Tots els beneficis educatius de participar en entitats d'educació en el lleure no són fàcils de trobar en altres alternatives, però això no exclou que des de la família, des de l'escola i des d'altres entitats o activitats de lleure no es pugui suplir aquesta tasca educativa.

No és cap fracàs que hi hagi nois i noies que optin per no participar en les entitats de lleure educatiu; el fracàs seria que alguns no arribessin a tenir **l'opció d'optar**, per desconeixement de les ofertes, pel fet de ser poc accessibles o assequibles a tothom o de ser, o poder sentir-se, rebutjats d'alguna manera.

Aquest ha de ser el compromís de les entitats d'educació en el lleure i de tots els educadors i educadores: **que els nois i noies puguin optar de debò.**

Conceptes

Comunitat: grup social generalment caracteritzat per un vincle territorial i de convivència, que es reconeix a si mateix i que està format per persones que poden compartir determinats interessos, trets culturals o sentiments.

Conflicte: situació d'oposició d'interessos o diferència de necessitats que s'expressa entre persones o grups de persones que perceben els seus objectius com a incompatibles. Una situació de conflicte té un elevat component emocional en la manera de viure'l i en els objectius, les intencions i els motius de l'altre. Els conflictes no es resolten, sinó que es regulen per transformar una determinada situació. Són inevitables i necessaris per al creixement de les persones i la seva interacció. Un conflicte negatiu pot arribar a expressar-se a través de la violència.

Cultura: la cultura no és només la manifestació artística o intel·lectual que s'expressa en el pensament i en les arts; la cultura ja es manifesta en els gestos més senzills de la vida quotidiana. Cultura és menjar d'una manera determinada, és donar la mà d'una manera diferent, és relacionar-se amb l'altre d'una manera específica. Les cultures són heterogènies internament, diverses en funció de les persones que en comparteixen determinats trets i obertes a la incorporació de nous elements; per tant, les cultures són o poden ser canviants i dinàmiques.

Discriminació: sotmetiment d'un grup humà a un tracte diferenciat que li impedeix accedir a certs àmbits o que li permet participar-hi en condicions desavantatjoses. La discriminació és el mecanisme encarregat d'assegurar que la inferioritat moral atribuïda a una comunitat té una correspondència en el pla de les relacions socials (*La ciutat de la diferència*).

Educació en la diversitat: atenció i actuació didàctiques que permeten atendre simultàniament i amb eficàcia els alumnes que, com a resultat de la mateixa escolarització, es diferencien progressivament dels contextos personals i familiars i dels nous interessos que es manifesten durant l'adolescència. Pel que fa a l'acció educativa i didàctica i a la pràctica educativa, el repte de l'educació en la diversitat no tan sols ha de donar respostes en el camp dels valors i en les actituds intel·lectuals i afectives, sinó que s'ha de resoldre d'acord amb el context i en un triple àmbit: el curricular, el metodològic i l'organitzatiu (*Cuadernos de Pedagogía*, núm. 212, març de 1993).

Educació intercultural: partint del fet que la formació de la identitat es basa en el reconeixement de la diferència, l'educació intercultural aprofita aquesta diferència i la pluralitat cultural com una gran oportunitat per crear espais d'intercanvi i d'enriquiment mutu entre les persones. Cal aprofitar aquests bagatges culturals diferenciats per intervenir

educativament i preparar els nois i noies per a la convivència i la interacció en una societat cohesionada.

Exclusió: procés social pel qual una persona o grup social no disposa dels recursos o mitjans necessaris per desenvolupar-se d'una manera integral en el marc d'una determinada societat i es veu impossibilitada per fer-ho. Les raons d'aquesta exclusió poden ser molt diverses —econòmiques, culturals, racistes...—.

La no-participació política, econòmica, social o cultural són símptomes visibles de l'exclusió.

Folklore: és l'agrupació, la conservació i en certs casos la interpretació dels continguts culturals que es transmeten per via oral i que possiblement han estat generats per l'esperit col·lectiu del grup. Són tècniques i coneixements mantinguts i transmesos per l'aprenentatge directe i per mitjans verbals fora dels circuits de l'ensenyament oficial i de la difusió escrita.

Immigració: acte d'immigrar, entrar o residir temporalment o permanentment en un país diferent del d'origen. Els motius que provoquen la immigració són complexos i tenen relació amb el marc individual de decisions, del procés familiar i social viscut per la persona i el context econòmic, social i polític del país d'origen; a la vegada, tots aquests elements estan condicionats per la globalització dels processos econòmics i per la desigualtat de condicions de vida entre els diferents països.

Integració: fenomen que consisteix en l'assumpció de normes comunes, negociades pels individus i les comunitats i susceptibles de ser reinterpretades o renovades, amb la finalitat de possibilitar una col·laboració eficaç o, simplement, la copresència. La idea d'integració estableix que, tot i que en la societat hi ha diferents identitats culturals, cap d'aquestes identitats no reclama l'exclusivitat sobre l'espai públic, malgrat que reconeixen la necessitat de coincidir en alguns punts a l'hora de resoldre afers comuns i malgrat que aquesta confluència es produeixi en termes distints per a cada comunitat diferenciada (Manuel Delgado, *Etnopolis*, núm. 9).

Interculturalitat: parteix del pluralisme cultural que ja existeix a la societat i busca desenvolupar una interacció entre les diverses persones de diferents cultures a través del contacte i la influència mútua regulada pel reconeixement recíproc i el diàleg. Suposa la recerca d'un espai sociocultural comú i igualitari en drets sense renunciar a determinades especificitats.

Intervenció comunitària: són les accions que porten a terme les entitats, organismes, grups o estaments existents en una comunitat. Les accions tenen un vincle territorial i/o estan enfocades a aconseguir un objectiu o objectius comuns, necessàriament discutits i consensuats, que permetin millorar el benestar de totes les persones que viuen a la comunitat o que hi pertanyen.

Marginació: fenomen que implica que un individu o un grup humà és expulsat o suplantat, o bé que se li nega l'accés a les activitats i les funcions més determinants de la vida social. Aquesta forma d'eliminació consisteix, pràcticament, a "esborrar" una persona o un grup de persones dels aspectes estratègics de l'existència col·lectiva (*La ciutat de la diferència*).

Prejudici: forma més elemental de la lògica de l'exclusió. S'alimenta d'un sistema de representació que assigna a cada comunitat uns trets diferencials negatius i deixa de banda l'experiència real que s'ha produït arran del contacte entre els grups. El prejudici no necessita alimentar-se amb cap conflicte econòmic, polític o social, sinó que treballa amb materials purament imaginaris: reputacions que mai no es verifiquen, amenaces, llegendes o mites. Per mantenir una opinió negativa sobre el grup prejudicat, no és necessari tenir-hi cap contacte; de fet, ni tan sols cal que el grup menyspreat existeixi (*La ciutat de la diferència*).

Racisme: comportament a partir del qual un ésser humà és objecte de domini o de discriminació sobre la base de les qualitats considerades inherents a la comunitat a què pertany (*La ciutat de la diferència*).

Racisme biològic: modalitat de racisme que parteix de la convicció que els éssers humans es poden classificar en un ventall molt reduït de

grups —caracteritzats fenotípicament i anomenats races— a cadascun dels quals li correspondrien uns trets temperamentals, intel·lectuals i morals prefixats genèticament. Aquesta taxonomia racial permet establir una jerarquització a partir de la presumpta qualitat d'aquest patrimoni genètic heretat, de manera que la "raça" superior quedaria legitimada per dominar, expoliar o fins i tot exterminar les altres, considerades naturalment inferiors (*La ciutat de la diferència*).

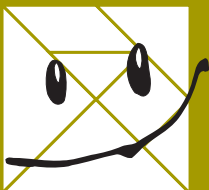
Racisme diferencialista: modalitat de racisme que entén que la cultura es transmet de generació en generació i que cada persona hereta una única cultura. El diferencialisme planteja com a immutables i irreductibles les diferències culturals existents entre les persones. En algunes ocasions, pot no afirmar explícitament la superioritat d'una cultura sobre una altra, però sempre defensa la nocivitat de barrejar els costums per raó d'una incompatibilitat entre cultures i, per tant, la necessitat de segregar les poblacions d'acord amb el seu origen (*Igualtat per viure, diversitat per conviure*).

Racisme social: modalitat de racisme que consisteix en un conjunt d'actituds segregacionistes o discriminatòries practicades quotidianament que afecten nombrosos àmbits de la societat (*Igualtat per viure, diversitat per conviure*).

Solidaritat: relació de fraternitat, de companyonia, de sosteniment recíproc, que lliga els diversos membres d'una comunitat o col·lectivitat en el sentiment de pertinença a un mateix grup i en la consciència d'uns interessos comuns (*Diccionari de la Gran Enciclopèdia Catalana*).

Tradició: transmissió de fets històrics, de coneixements, de creences, de pràctiques, de costums i d'usos que es dona a l'interior dels grups o col·lectius humans i que aquests senten com a propis.

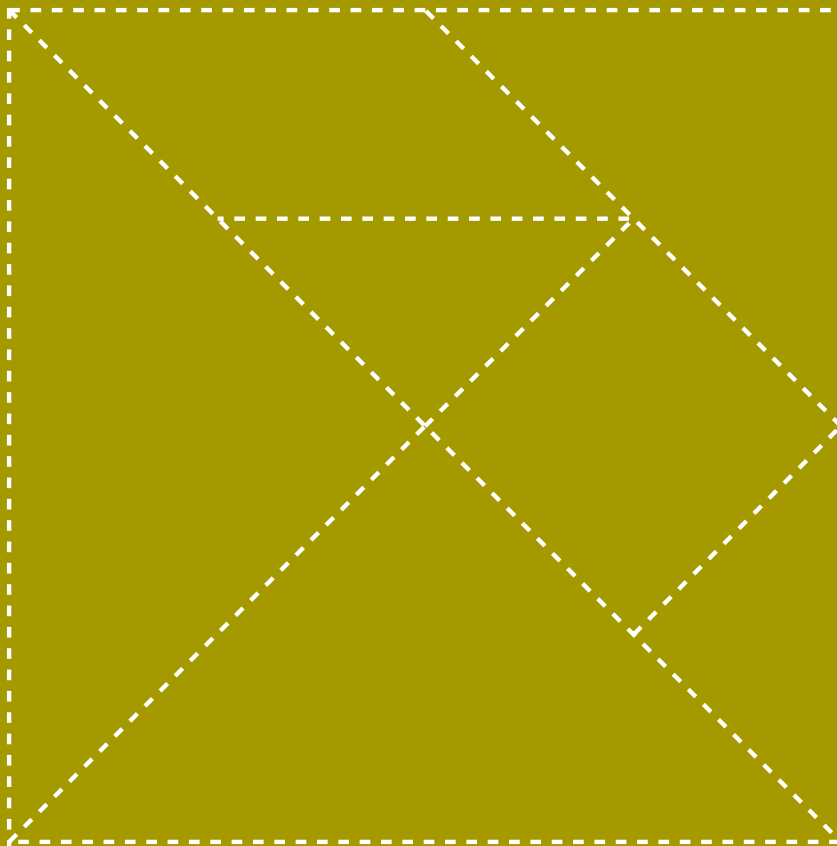
**Fes el teu
tangram**

**retalla
les set peces**

**les podràs
guardar
al sobre
que hi ha
al darrere**

Amb el suport de:

